Regio Foodvalley®

EINDRAPPORTAGE STRATEGISCHE AGENDA 2016-2019

VAN DENKEN NAAR DOEN

Rapport 15 oktober 2019

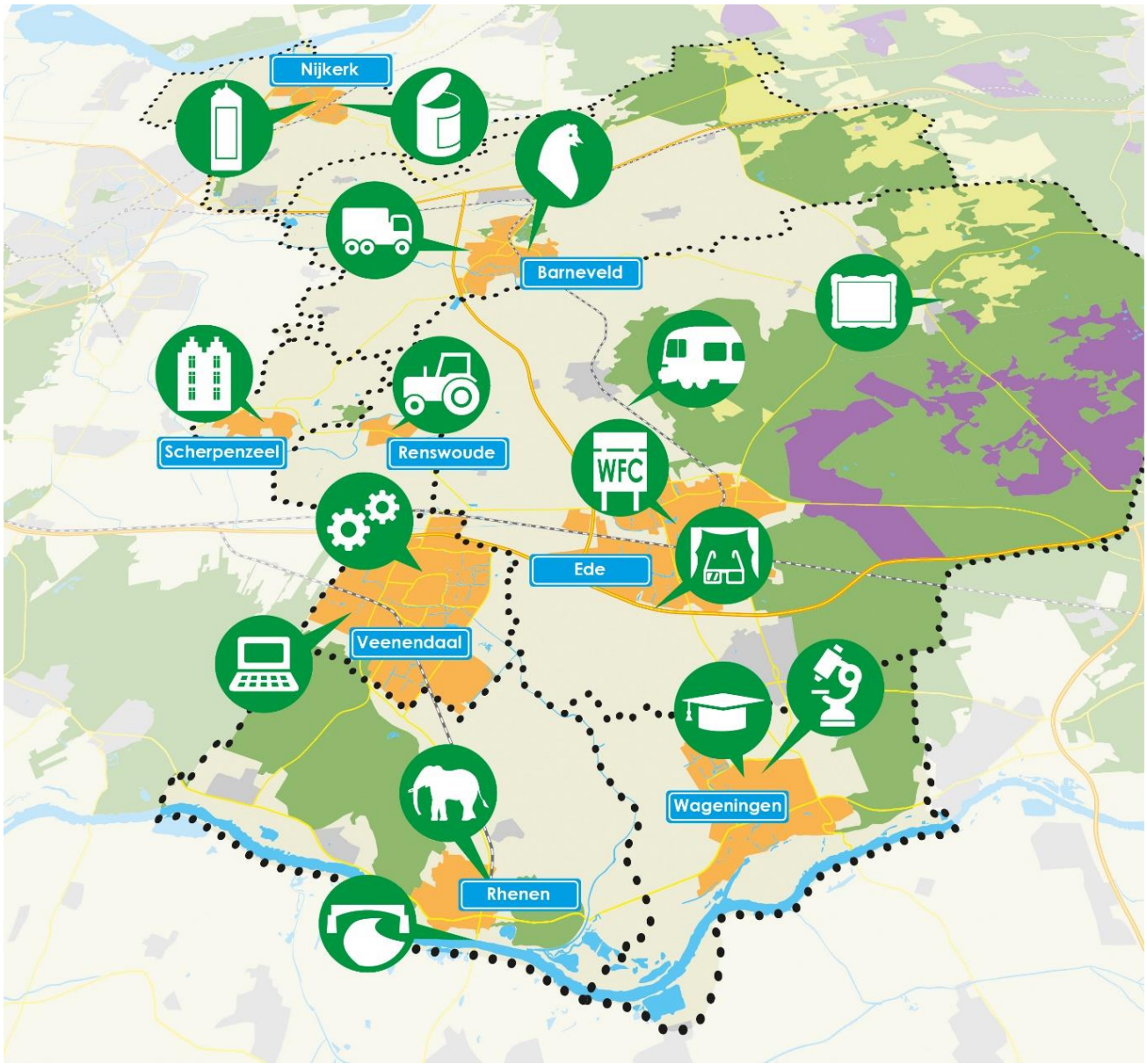

VAN DENKEN NAAR DOEN

EINDRAPPORTAGE STRATEGISCHE AGENDA 2016-2019

INHOUD

Inhoud 3

Inleiding

1. Verbeteren kennisinteractie / local buzz 6

1.1. Experttafels 7
1.2. Techniekpact 8
1.3. ICT 4 FoodValley 9
1.4. Regionale arbeidsmarktagenda 10
1.5. Versterken regionale kennisstructuur, leren en werken 11
1.6. Foodgerelateerde opleidingen ontwikkelen (w.o. AD) 12
1.7. Arbeidsmarktbehoefteramingen 12
1.8. Verkenning regionaal aanbesteden 14
1.9. Ondernemerschap in het curriculum 17

2. Uitbouwen global pipelines 18

2.1. Internationale lobby uitbouwen 19

3. Vergroten innovatiekracht 20

3.1. Kenniscirculatie en innovatie in de regio 19
3.2. Faciliteiten voor werklocaties incubators en startups 21
3.3. Verkennen circulaire economie 22
3.4. Service innovation 24
3.5. Kredietverlening voor ondernemers 27
3.6. 3D-foodprinter 28
3.7. World Food Center Digitaal 29
3.8. Innovatiemonitoring 28

4. Branding en marketing 31

4.1. Communicatieplan, marketing en acquisitie 30

5. Versterken fysiek en sociaal duurzame leefomgeving 34

5.1. KennisAs 33
5.2. World Food Center 37
5.3. Poultry Expertise Centre 39
5.4. Bereikbaarheidsprojecten 41
5.5. Foodproductiecluster FoodValley 41
5.6. ICT Campus FoodValley 43
5.7. Goederenoverslagpunt 46

INLEIDING: VAN DENKEN NAAR DOEN

De huidige Strategische Agenda loopt dit jaar af. In 2015 hebben ondernemers, overheid en onderwijs- en onderzoeksinstellingen samen een Strategische Agenda 2016-2019 opgesteld over wat ze de komende jaren gaan DOEN. De partners gaan de samenwerking versterken en het verder uitbouwen van deze innovatieve kennisregio. Het uitgangspunt van de samenwerking is het gezamenlijke ideaalbeeld voor Regio Foodvalley in 2025: Regio Foodvalley is hét agrofoodcentrum van Europa, dé internationale topregio voor kennis en innovatie op het gebied van gezonde en duurzame voeding.

Uitvoeringsprogramma

Op basis van de Strategische Agenda er een uitvoeringsprogramma gemaakt. In het uitvoeringsprogramma staan alle projecten die de ambities van de regio gaan waarmaken. Er staan 26 projecten beschreven die vanuit de ondernemers, overheid en onderwijs- en onderzoeksinstellingen opgepakt zijn. Een groot deel van deze projecten is succesvol uitgevoerd, een deel is in een andere vorm opgepakt en een beperkt deel is niet tot uitvoering gekomen. De “Eindrapportage Strategische Agenda 2016-2019 Van Denken naar Doen” beschrijft de resultaten en uitkomsten van 26 projecten en initiatieven, die onder de verantwoordelijkheid van verschillende partners hebben plaatsgevonden.

Eindrapportage Strategische Agenda 2015-2019

Er zijn vijf thema’s (opgaven) in de Strategische Agenda 2015-2019 benoemd die bijdragen om van deze regio een innovatieve en krachtige kennisregio te maken. Per thema zijn verschillende projecten en initiatieven ontwikkeld en uitgevoerd.

<u>Thema 1: verbeteren kennisinteractie / local buzz</u>

Bij dit thema gaat het om de kennisuitwisseling tussen bedrijven, onderwijs en onderzoeksinstellingen te verbeteren. Regio Foodvalley heeft een ruime aanwezigheid van bedrijven met kennis op het gebied van Food. Dit is één van de unique selling points van de regio. Projecten die hebben bijgedragen aan dit thema zijn onder andere Experttafels, TechniekPact, ICT4Food, Regionale Arbeidsmarktagenda en Versterken regionale kennisstructuur, leren en werken. De experttafels hebben verschillende themabijeenkomsten georganiseerd. De experttafels zorgen voor meer kenniscirculatie in de regio, creëren meer nieuwe business en dus meer werkgelegenheid. Het TechniekPact moet het dreigende tekort aan technisch geschoold personeel voorkomen en jongeren enthousiasmeren voor een technische (vervolg)opleiding. Er wordt stevig ingezet op de werving voor techniek. Onderwijsinstellingen en bedrijven hebben elkaar hierin gevonden.

<u>Thema 2: Uitbouwen Global Pipelines</u>

De zakelijke netwerken van de bedrijven en instellingen in de regio houden niet op bij de fysieke grenzen. Kennisdeling gebeurt zowel in Nederland als wereldwijd. Regio Foodvalley wil internationale netwerken en samenwerkingen verder uitbreiden. Het project Internationale lobby uitbreiden heeft hier aan bijgedragen. Er zijn strategische partnerschappen afgesloten met Business Region Aarhus (Denemarken).

<u>Thema 3: Vergroten innovatiekracht</u>

Regio Foodvalley bruist van innovaties. Een continu proces waarbij ondernemers, overheden en onderwijs- en onderzoeksinstellingen samenwerken aan effectieve, succesvolle innovaties die waarde toevoegen aan de regio. Enkele voorbeelden die hebben bijgedragen aan het vergroten van de innovatiekracht zijn: Innovatiemonitor, Verkennen Circulaire Economie en Faciliteiten voor werklocaties incubators en start-ups (Foodvalley Accelerator). Het project ‘Innovatiemonitor’ heeft inzichtelijk gemaakt hoeveel innovatie er in de regio is, binnen de agrifoodsector maar ook daarbuiten. Het project ‘Verkennen circulaire Economie’ is ontwikkeld om de haalbaarheid en wenselijkheid van een ‘Living lab’ op dit gebied te verkennen. ‘Living Lab Regio Foodvalley Circulair’ is inmiddels als vierjarig programma van start gegaan en loopt tot eind december 2022. Ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden maken samen werk van een circulaire economie. De ‘Foodvalley Accelerator’ is een programma dat zich richt op kleine bedrijven in de agrifoodsector die klaar zijn om groot te worden. De Foodvalley Accelerator biedt bedrijven na de start-up fase ondersteuning door middel van training en coaching. Het is een programma voor en door ondernemers.

Thema 4: Branding en marketing

Foodvalley is een begrip. Naast de vele betekenissen zijn er veel verschillende organisaties die zich met Foodvalley bezig houden. Ieder met zijn eigen ambities, doelen en doelgroepen. Het werd tijd om de regie te pakken om Foodvalley stevig te positioneren en te centraliseren om naamsbekendheid en betekenis te vergroten en te verstevigen. Het doel is om het merk Foodvalley door te laten groeien tot een wereldwijd gerenommeerd agrifood business en innovatie ecosysteem. Door de marketing en communicatie meer te stroomlijnen, wordt het merk Foodvalley verder versterkt en kunnen beide organisaties, Foodvalley NL en Regio Foodvalley samen meer aandacht genereren op regionaal, nationaal en internationaal niveau. Intensiever samenwerken vergroot de zichtbaarheid en is ook efficiënter.

Thema 5: Versterken fysiek en sociaal duurzame leefomgeving

De verwachte economische groei zorgt voor nieuwe uitdagingen op het gebied van de infrastructuur, woon- en werkomgeving in de regio. Alleen als de faciliteiten volledig up-to-date zijn, is het mogelijk de groeikansen in de regio maximaal te benutten. Projecten die hier onder andere aan hebben bijdragen zijn; Bereikbaarheidsprojecten, KennisAs en Food Productiecluster. Een goede bereikbaarheid is essentieel voor de ontwikkeling in deze regio. Het Mobiliteitsfonds draagt bij om de belangen van de bereikbaar te onderstrepen. De KennisAs heeft bijgedragen aan de versterking van en de samenwerking in het kennisecosysteem in de regio. Denk hierbij aan een betere afstemming rondom acquisitie van kennisintensieve bedrijven. Het Foodproductiecluster heeft als doel om een innovatief en duurzaam cluster van food en foodgerelateerde bedrijven te zijn, die bijdraagt aan het oplossen van mondiale voedselvraagstukken.

Een aantal projecten hebben ook geen doorgang gekregen. Dit had verschillende oorzaken, te weinig draagvlak, veranderende marktontwikkelingen of de beschikbaarheid van financiële middelen. Andere projecten worden doorontwikkeld in de nieuwe Strategische Agenda, zoals Living Lab regio Foodvalley Circulair, Bereikbaarheidsprojecten, WFC, Regionale Arbeidsmarktagenda en Foodproductiecluster Foodvalley.

Wat heeft het opgeleverd?

Voor de Strategische Agenda 2015-2019 zijn heldere ambities geformuleerd over vijf thema's. Er zijn echter geen meetbare doelstellingen aan gekoppeld. Dit is bij de nieuwe Strategische Agenda 2020-2025 overigens wel het geval. Vanwege het ontbreken van die meetbare doelstellingen is het niet mogelijk om heel duidelijk aan te geven wat de opbrengst is van de samenwerking tussen Triple Helixpartners. Wat wel duidelijk is, is dat het gelukt is om samen middelen en inzet te organiseren om vele projecten tot uitvoer te brengen. Dat is een sterk teken van positieve samenwerking. In de verschillende economische monitors doet de regio het goed: de export, werkgelegenheid en economische groei zit flink in de lift. Van de individuele wordt in dit rapport aangegeven wat de bijdrage aan de doelstellingen is geweest. Over het geheel valt te zeggen dat de Strategische Agenda een goede bijdrage heeft geleverd aan de ambities van de triple helix. Daarbovenop heeft het ook geleid tot routine in de samenwerking tussen triple helixpartners, niet alleen op bestuurlijk, maar ook op uitvoerend niveau.

Samenwerken is vanzelfsprekend geworden. In je eigen strategie rekening houden met de strategie van je partners, niet wegduiken als je een bijdrage kunt leveren aan een gezamenlijk project en hard meewerken aan goede resultaten van een gezamenlijk project: triple helixpartners hebben niet alleen een collectieve ambitie geformuleerd, maar hebben ook laten zien om zo'n ambitie om te zetten in actie: van denken naar doen! Dat is het fundament waar de nieuwe Strategische Agenda 2020-2025 op is gebouwd, en met hoge verwachting mogen we uitkijken naar een slagkrachtige uitvoering van die ambities.

1. VERBETEREN KENNISINTERACTIE / LOCAL BUZZ

De afgelopen jaren hebben de samenwerkende partners met elkaar verder gebouwd aan een economisch sterke, innovatieve en kennisintensieve regio. De ruime aanwezigheid en beschikbaarheid van kennis op het gebied van Food is één van de unique selling points van Regio Foodvalley. Daarom is het belangrijk om de kennisuitwisseling tussen bedrijven, onderwijs en onderzoeksinstellingen te verbeteren.

FOOD-OPLEIDINGEN
REGIO FOODVALLEY T.O.V. NEDERLAND

GROEIEND AANTAL LEERBEDRIJVEN
EN STAGEPLEKKEN

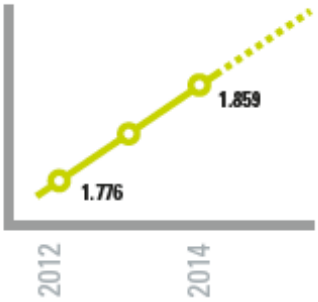

KENNISINTERACTIE BEDRIJVEN
ONDERWIJS EN ONDERZOEKSINSTELLINGEN

1.1. EXPERTTAFELS

Projectnaam: **Experttafels**
Projectleider: **Sina Salim**
Partners: **Provincie Gelderland, RTC Gelderland, Regio Foodvalley, VNO-NCW VeluweVallei en Federatie Ondernemerskringen Valleiregio**
Financiële omvang: **€ 140.000**
Looptijd: **4 jaar**
Status: **Het project is verlengd tot en met 1 juni 2020**

IN HET KORT

Experttafels, oftewel themabijeenkomsten, zijn in het leven geroepen omdat uit onderzoek is gebleken dat er relatief weinig onderlinge verbindingen zijn tussen de bedrijven in de regio Foodvalley. Door bedrijven, die iets gemeenschappelijks hebben, in de regio met elkaar te verbinden, wordt bijvoorbeeld overleg met onderwijs- en kennisinstellingen over innovatiewensen makkelijker. De kunst bij de organisatie van experttafels is ondernemers te trekken die op innovatiegebied dezelfde kennisbehoefte of interesse hebben. Het gewenste effect van de bijeenkomsten? Méér kenniscirculatie in de regio, het creëren van nieuwe business en dus meer werkgelegenheid in de Regio Foodvalley.

CONCREET

Er zijn van september 2018 tot juli 2019 zes experttafels georganiseerd. Deze hadden uiteenlopende onderwerpen: ‘Blockchain in the AgriFood Sector’ (16 deelnemers), ‘Foodwaste bestaat niet’ (14 deelnemers), ‘Industriële 3D-printing’ (18 deelnemers), ‘Waterstof & Industriële energietransitie (33 deelnemers), ‘Servitization en slimme data’ (19 deelnemers) en ‘Voeding en sport’ (20 deelnemers). Eind 2019 en in de eerste helft van 2020 zal er nog een aantal experttafels worden georganiseerd.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Regio Foodvalley herbergt vele bedrijven en organisaties, waaronder meerdere grote kennisdragers. Zij leveren allemaal op hun eigen manier een bijdrage aan het economisch systeem. Landelijk gezien zijn zij echter goed voor maar een klein percentage van het geheel. De experttafels zorgen er voor dat ondernemers steeds vaker elkaar benaderen en zo samen gaan bijdragen aan economische groei. Dit is volgens projectleider Sina Salim een grote toegevoegde waarde.

“Het mooie is dat de onderwerpen van de experttafels bij de ondernemers zelf vandaan komen”

Sina Salim-
Innovatiemakelaar
RTC Gelderland

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“Nadat er in 2016, 2017 en 2018 weinig was gebeurd binnen het project experttafels, is besloten om nog tot halverwege 2020 door te gaan met het organiseren van deze themabijeenkomsten. Het mooie is dat de onderwerpen niet van tevoren worden gedefinieerd, maar bij de ondernemers zelf vandaan komen. Wat leeft? Wat is actueel? Daar gaan de experttafels op in. Een belangrijke conclusie en/of aanbeveling naar aanleiding van de experttafels die al hebben plaatsgevonden, is dat er overduidelijk krachten moeten worden gebundeld door ondernemers. Dan doel ik op het gezamenlijk organiseren van experttafels of aansluiten bij elkaars bijeenkomsten. Er is bij ondernemers ook grote behoefte naar vervolgacties. Het houdt niet op na één keer netwerken, initiatieven moeten worden begeleid naar volgende fasen.”

1.2. TECHNIEKPACT

Projectnaam:	**TechniekPact**
Projectleider:	**Joop Hazeleger**
Partners:	**Onderwijsinstellingen, bedrijfsleven, brancheclusters, regiogemeenten, provincie Gelderland**
Financiële omvang:	**€ 153.600 (plús co-financiering uit het bedrijfsleven)**
Looptijd:	**4 jaar**
Status:	**Het project loopt tot de zomer van 2020**

IN HET KORT

Partijen in de regio hebben eind 2014 op initiatief van het Platform Onderwijs Arbeidsmarkt (POA) Valleiregio en de Wageningen UR met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen het TechniekPact Regio Foodvalley opgesteld. Het TechniekPact moet het dreigende tekort aan technisch geschoold personeel voorkomen en jongeren enthousiasmeren voor een technische (vervolg)opleiding. De betrokken partijen zijn met allerlei activiteiten in de weer die te maken hebben met het kiezen voor, leren voor/in en (blijven) werken in de techniek.

CONCREET

Het TechniekPact Regio Foodvalley legt de focus op drie initiatieven: 1) Wetenschapsknooppunt Wageningen en Bètasteunpunt, 2) Knooppunt Techniek en 3) TechnoDiscovery. Met het oog op Knooppunt Techniek werken onderwijsinstellingen, overheden en ondernemers intensief samen om de ambities opgenomen in het TechniekPact Regio Foodvalley te realiseren. Niet zonder succes. Er zijn namelijk activiteiten die al een paar jaar achtereen succesvol zijn, zoals First Lego League, Bouwinspiratiedag, netwerken van bedrijven en scholen en verschillende oriëntatiedagen.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

De economische impact van het TechniekPact is groot. Bedrijven in de regio schreeuwen om technisch geschoold personeel. Alle registers worden open getrokken om aandacht te vragen voor techniek (technische beroepsopleidingen). Knooppunt Techniek speelt ondertussen echt de rol van knoper. De vraag blijft - ondanks verhoging van instroom - onverminderd hoog.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“Ik denk dat ik wel kan stellen dat wij echt op stoom zijn met het TechniekPact. In Regio Foodvalley wordt momenteel echt stevig ingezet op de werving voor techniek. Onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven hebben elkaar hierin gevonden. Wij merken dat de instroom toeneemt, maar... de vraag is wel nog steeds groot. Wij zijn dan ook ontzettend trots en blij dat het jaarcongres van het landelijke TechniekPact het komende jaar in onze regio wordt gehouden. Er kan niet genoeg aandacht aan worden besteed.”

“In Regio Foodvalley wordt momenteel echt stevig ingezet op de werving voor techniek”

Joop Hazeleger - directeur
Knooppunt Techniek

1.3. ICT 4 FOODVALLEY

Projectnaam: **ICTLab4GFoodvalley**
Projectleider: **Alieke Jansen**
Partners: **Provincie Gelderland, bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, gemeente Veenendaal**
Financiële omvang: **€ 268.380**
Looptijd: **2 jaar**
Status: **Het project is afgerond op 31 januari 2019.**

IN HET KORT

Met een sterk toenemende behoefte aan goed geschoold personeel in de ICT is het van belang dat bedrijven in goed contact staan met opleiders uit de regio en vice versa. Daarom is ICTLab4GFoodvalley in het leven geroepen, een van de grootste deelprojecten van het ICT Campus-programma (zie project 5.6). Met ICTLab4Foodvalley wordt een stap gezet in het vormen van een inhoudelijk programma rondom de ICT Campus.

CONCREET

In het ICTLab4Foodvalley hebben ICT-ondernemers vragen ingebracht waar studenten van mbo en hbo mee aan de slag zijn gegaan, met als doel om onderwijs en ondernemers samen te laten werken aan een goede inhoudelijke aansluiting van het onderwijs op het bedrijfsleven. In twee jaar tijd werd gestreefd naar een totaal van vijftien opdrachten, met minimaal vijftien bedrijven en 45 studenten. Daarnaast werd gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe IT-modules en de doorlopende leerlijn. Activiteiten en resultaten: het inrichten en opschalen van het ICTLab4Foodvalley, de ontwikkeling van twee nieuw vormgegeven ICT-opleidingen/-modules op mbo- en hbo-niveau, programma-gastcolleges, docentstages bij ICT- en food-bedrijven in Regio Foodvalley, de ontwikkeling van doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo-wo, werving van bedrijfsopdrachten en voorlichting over ICTLab4FoodValley door accountmanager.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Dit project heeft ervoor gezorgd dat zowel onderwijsinstellingen als bedrijven meer in de ‘picture’ zijn gezet én dat onderwijsinstellingen - onder meer CHE en HAN - aantrekkelijk zijn én blijven voor aankomende studenten. Talent kan zo dus in de regio worden gehouden. Bovendien weten studenten nu dat er mooie bedrijven zijn gevestigd in de regio, waardoor de regionale economie wordt gesteund.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“Dit project is echt een winst gebleken voor het onderwijs. Studenten van verschillende disciplines hebben samengewerkt aan vraagstukken uit het ICT-bedrijfsleven. Zo zorg je ervoor dat je een interessante opleiding bent voor studenten. Experts uit het bedrijfsleven hebben op hun beurt bijvoorbeeld meer dan 70 gastlessen verzorgd voor mbo- en hbo-studenten. Ook konden studenten vaktechnische snuffelstages volgen bij verschillende bedrijven. Samenwerking, daar draait het om! Studenten leren om met elkaar samen te werken en te communiceren. Docenten zijn aan het coachen en bedrijven leren inhoudelijke kennis. Op deze manier leren docenten wat er speelt binnen de arbeidsmarkt en welke inhoudelijke kennis studenten behoeven. Met als kers op de taart: prachtige oplossingen voor de opdrachtgevers.”

“Het ICTLab4Foodvalley is een winst gebleken voor onderwijs-instellingen”

Alieke Jansen - ICT Campus

1.4. REGIONALE ARBEIDSMARKTAGENDA

Projectnaam:	**Regionale arbeidsmarktagenda**
Projectleider:	**Rigo van Raai**
Partners:	**Gemeenten Arbeidsmarktregio Foodvalley, UWV, onderwijs, ondernemers**
Financiële omvang:	**€ 0 (financiële bijdrage provincie Gelderland 2017 t/m 2019)**
Looptijd:	**Het project is gestart in 2016**
Status:	**Het project loopt en wordt doorontwikkeld**

IN HET KORT

Een goed functionerende arbeidsmarkt is voorwaarde voor het realiseren van de economische ambities van Regio Foodvalley. Een actuele regionale arbeidsmarktagenda richt zich op het realiseren van een excellente arbeidsmarkt met goed opgeleid personeel, waar ieders talent wordt benut. Prioriteiten en projecten dragen bij aan het optimaliseren van een duurzame match tussen vraag en aanbod en het oplossen van concrete knelpunten op de arbeidsmarkt. In 2016 is besloten te starten met de Strategische Arbeidsmartktafel, ook wel de STAM-tafel genoemd.

CONCREET

- De STAM-tafel bestaat uit de bestuurlijke vertegenwoordigers van de lokale overheden, ondernemers en onderwijs- en kennisinstellingen. Samen bundelen zij hun krachten om optimaal voorbereid te zijn op de arbeidsmarkt van morgen. Wat is nodig om nu én in de toekomst succesvol te zijn?
- In juni 2017 is de strategische arbeidsmarktagenda ‘Samen bouwen aan een effectieve arbeidsmarktregio’ samengesteld met daarin sociale en economische opgaven voor Regio Foodvalley gedurende de periode 2017-2020. Deze agenda kent vier ambities: ‘we kijken vooruit’, ‘elk talent telt’, ‘een leven lang leren en ontwikkelingen’ en ‘toptalent kiest voor de regio’.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

De meerwaarde van de STAM-tafel is onder meer het bij elkaar brengen van de 3 O’s - onderwijs, ondernemers en overheid - rondom het thema arbeidsmarkt. De STAM-tafel creëert kansen voor mensen, organisaties en bedrijven en draagt bij aan de ontwikkeling van de internationale topregio waar wij ons in bevinden. Dit willen we doen door het systematisch in kaart brengen van ontwikkelingen, door het aanbrengen van samenhang en verbinding in de diverse beleidsvelden en initiatieven én door met open blik te zoeken naar slimme verbindingen tussen vraag en aanbod.

“Wij hebben gezamenlijk de ambitie uitgesproken om door middel van een goed functionerende arbeidsmarkt bij te dragen aan een economische en sociale topregio”

Rigo van Raai - gemeente Ede

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD

“Samenwerken is geen doel op zich, maar een middel om gewenste doelen te bereiken. Wij richten ons met de STAM-tafel daarom samen op het realiseren van een excellent functionerende arbeidsmarkt. Wij hebben gezamenlijk de ambitie uitgesproken om zo bij te dragen aan een economische en sociale topregio, waarin het goed wonen, werken, leren en leven is. Hiervoor wordt aansluiting gezocht bij innovatieve concepten, sectoroverschrijdende samenwerking en sociale innovaties. Wij willen actief inspelen op langetermijn-arbeidsmarktontwikkelingen en zullen daarom transparant zijn over voorgenomen besluiten uit eigen geledingen, die van invloed zijn op de arbeidsmarktagenda.”

1.5. VERSTERKEN REGIONALE KENNISSTRUCTUUR, LEREN EN WERKEN

Projectnaam:	**Versterken kennisstructuur Leren en Werken**
Projectleiders:	**Rigo van Raai, Debby Heltzel**
Partners:	**Gemeenten Arbeidsmarktregio Foodvalley, UWV, Onderwijs, WSP**
Financiële omvang:	**De financiën lopen via SZW & UWV**
Looptijd:	**Het project is gestart in 2016.**
Status:	**De basis staat, het Leerwerkloket wordt doorontwikkeld**

IN HET KORT

Regio Foodvalley is een 'jonge' arbeidsmarktregio en wil stevig investeren in passende dienstverlening aan werkgevers rondom de thema's werken, leren en participatie. Hiervoor is aangesloten bij de landelijke kennisstructuur van leerwerkloketten. Het Kenniscentrum Leren en Werken richt zich op innovatieve leer/werkarrangementen, financial engineering voor werkgevers, versterken van sociaal ondernemerschap én het faciliteren van het project Leven Lang Ontwikkelen. Leven Lang Ontwikkelen is een must voor een blijvend goed functionerende arbeidsmarkt. Er is nu sprake van een toenemende mismatch tussen vraag en aanbod. Een betere match tussen vraag en aanbod kan worden bereikt door het initiëren van (om)scholingstrajecten.

CONCREET

Begin april 2019 is een kwartiermaker Leven Lang Ontwikkelingen aangesteld. Deze kwartiermaker heeft een aantal centrale uitdagingen:

- Het Leerwerkloket, het resultaat van een eerder project Leren en Werken, naar een hoger niveau brengen. Het Leerwerkloket wordt landelijk gefinancierd (gelden beheerd door UWV) met cofinanciering die door de gemeenten en het onderwijs in natura wordt ingebracht. De projectleider wordt volledig gefinancierd door deze landelijke bijdrage.
- De doorontwikkeling van leren en werken in de regio naar Leven Lang Ontwikkelen. Binnen en direct rond Regio Foodvalley wordt op diverse wijzen gewerkt aan Leven lang Ontwikkelen. Aanbod bestaat of wordt ontwikkeld, samenwerking wordt gezocht of is al in uitvoering. De kwartiermaker zal zorgen voor zicht op deze initiatieven en signaleert welke elkaar kunnen versterken. Ook wordt op basis daarvan vastgesteld welke onderdelen nog moeten worden ontwikkeld en worden activiteiten opgezet voor het realiseren daarvan.
- De opening van het fysieke Leerwerkloket is voorzien in het najaar van 2019.
- Inmiddels is de bezetting op orde.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Dit project maakt het economisch ecosysteem op meerdere manieren sterker, onder meer door het verbinden van leer-werktrajecten én door leren op de werkplek met werkgevers en werknemers.

"Er is al een aantal concrete resultaten zichtbaar"

Rigo van Raai - gemeente Ede

PROJECTLEIDERS AAN HET WOORD:

"Er is al een aantal concrete resultaten zichtbaar. Zo tekenden op maandag 9 september elf zorgorganisaties, werkgeversvereniging Zorg en Welzijn (WZW), het Dulon College, het WerkgeversServicepunt en het Leerwerkloket symbolisch de samenwerking. Na het succes van het eerste opleidingstraject Verzorgende Individuele Gezondheidszorg in 2018, is nu een tweede groep van 23 carrièreswitchers aan een nieuwe carrière in de zorg gestart. Negen kandidaten uit deze groep zitten zonder werk (uitkeringsgerechtigden) én veertien mensen zijn al aan het werk in een andere sector, zij maken via deze unieke samenwerking de switch naar de zorg."

1.6. FOODGERELATEERDE OPLEIDINGEN ONTWIKKELEN (W.O. AD)

Projectnaam:	**Food gerelateerde opleidingen ontwikkelen**
Projectleiders:	**Marijn van der Laan, Saskia van Helden**
Partners:	**Aeres, CHE en andere onderwijsinstellingen**
Financiële omvang:	**N.v.t.**
Looptijd:	**N.v.t.**
Status:	**N.v.t.**

IN HET KORT

Het project 'Foodgerelateerde opleidingen ontwikkelen had als doel om te voorzien in de toenemende behoefte aan hoger opgeleid personeel via minors en excellentieprogramma's, MBO+ beroepen en HBO Associate Degree-opleidingen. De doelgroep? Food-distributie, food-verwerking en foodtoelevering, én cross overs op het vlak van ICT en Zorg & Techniek. De trekkende kolom hierin is het onderwijs. Het project draagt uiteindelijk bij aan kennisinteractie en local buzz binnen Regio Foodvalley; twee van de speerpunten uit de Strategische Agenda.

CONCREET

Het project heeft geen specifieke onderwijsinstelling als eigenaar gekregen. Toch hebben de onderwijsinstellingen een gezamenlijke inspanning gedaan om tijdig te kunnen inspelen op vragen:

- De bestuurders van de VO-MBO-HBO-WO onderwijsinstellingen in de regio komen zes keer per jaar bij elkaar voor: onderlinge uitwisseling tussen onderwijsinstellingen in de regio, het voorbereiden van de Triple Helix agenda, onderwijsbelangen inbrengen in de ambities en plannen van de regio.
- In 2017 is een werkbezoek gebracht aan Denemarken, waar de onderwijsinstellingen aan deelnamen. Dit bezoek resulteerde in een verkenning naar een internationale Master Nutrition & Behaviour, maar heeft nog niet geleid tot een aanvraag in Brussel voor een Erasmus+ ontwikkelbudget. Dit initiatief ligt stil.
- In juni 2018 is er door alle onderwijsinstellingen een globale inventarisatie uitgevoerd van onderzoek en onderwijs. Die inventarisatie liep vooruit op eventuele vragen vanuit de arbeidsmarkt naar specifieke kennis en professionalisering. De Strategische Agenda bood echter geen regie op de uitvoering van projecten en de samenwerking van de partners, met als gevolg dat elke onderwijsinstelling zelfstandig dit project heeft uitgewerkt.

Voorbeelden activiteiten Christelijke Hogeschool Ede:

- Lector Zorg voor Voeding & Gezondheid die zich richt op het stimuleren van innovatie en die bijdraagt aan voedingsvraagstukken in relatie tot gezondheidsbevordering.
- Minor Voeding en Attitude over vier kernbegrippen: voeding, gezondheid, duurzaamheid, identiteit & ethiek.
- Deelname aan onderzoek- en experience-initiatieven World Food Center.
- Deelname aan de regionale Preventie Coalitie Foodvalley.
- Regio Deal, Gezonde Voeding van prille start tot oude dag: verbetering gezondheid en kwaliteit van leven door betere scholing van huidige en toekomstige zorgprofessionials.

"Een nauwe samenwerking met de Human Capital Agenda is aan te bevelen"

Marijn van der Laan - Aeres
Saskia van Helden - CHE

Voorbeelden activiteiten Aeres Groep:

- Deelname aan onderzoek en experience initiatieven World Food Center.
- Deelname aan Transitiecoalitie Voedsel.
- Mobile foodlab-ontwikkeling door Aeres MBO Ede.
- Ontwikkeling van VMBO-keuzevakken: Voeding: hoe maak je het? en Voeding en beweging.
- Ontwikkeling Aeres Burgerlab (Aeres HBO/MBO Almere) voor consumentenonderzoek rond voedsel.
- Ontwikkeling nieuwe Master Urban Food systems bij Aeres Hogeschool in Almere.
- Doorontwikkeling Lectoraat Voedsel en gezond leven bij Aeres Hogeschool Almere (inmiddels één lector en drie promovendi).
- RegioDeal deelname in ontwikkeling van plannen voor spoor 1. Versnelde transitie van de primaire sector
- Continuering van bestaande food-gerelateerde opleidingen bij Aeres MBO en HBO.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Hier kan in dit stadium nog niets over worden aangegeven.

PROJECTLEIDERS AAN HET WOORD:

“De conclusie op dit punt is dat het project aanvankelijk niet goed is geborgd en geregisseerd, waardoor onderwijsinstellingen onafhankelijk van elkaar hebben gewerkt aan onderwijsontwikkeling. Aan te bevelen is een nauwe samenwerking met de STAM-tafel of de Human Capital agenda om vragen naar kennis en professionalisering in samenhang uit te werken.”

1.7. ARBEIDSMARKTBEHOEFTERAMINGEN

Projectnaam:	**Arbeidsmarktbehoefteramingen - Food & Feed en ICT**
Projectleider:	**dr. ir. Henk Kievit**
Partners:	**FOV, FNLI, ICT-Valley, CHE**
Financiële omvang:	**Er is geen bedrag mee gemoeid**
Looptijd:	**1 jaar**
Status:	**De projecten zijn afgerond**

IN HET KORT

De CHE heeft in opdracht van FOV en FNLI arbeidsmarktbehoefteramingen gemaakt. De opdracht voor Food & Feed is uitgevoerd door een groep studenten. De opdracht voor ICT is uitgevoerd vanuit het lectoraat Mens & Organisatie, in nauwe samenwerking met ICT-Valley.

CONCREET

Het project met betrekking tot Food & Feed is in januari 2015 afgerond. De uitkomsten zijn overhandigd aan de voorzitter van de FOV. In januari 2016 zijn de uitkomsten van het project ICT tijdens een netwerkbijeenkomst op de CHE eveneens overhandigd aan de voorzitter van de FOV. Op basis van de inhoud van beide rapporten zijn diverse gesprekken gevoerd met de verschillende regionale onderwijsinstellingen over het scholingsaanbod en de (on)mogelijkheden voor jongeren op de arbeidsmarkt.
Mede naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek in de ICT-sector, is er op de CHE een doelmatigheidsonderzoek gestart. De onderzoeken hebben uiteindelijk geleid tot de komst van ICT-opleidingen op de CHE.

Het vervolg:
September 2019 hebben FOV en COG opdracht gegeven voor arbeidsmarktbehoefteramingen voor andere sectoren:

- Bouwnijverheid
- Groot- en detailhandel; reparaties van auto's
- Vervoer en opslag
- Logies-, maaltijd- en drankverstrekking
- Informatie en communicatie (ICT)
- Cultuur, sport en recreatie
- Overige dienstverlening (ICT)

Maart 2020 worden de uitkomsten van deze onderzoeken verwacht.

"Werkveldtrends als circulaire economie en digitiale transformatie zorgen voor (ver)nieuwde arbeidsbehoefte"

dr. ir. Henk Kievit - CHE

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Dit project heeft duidelijk gemaakt wat in de betreffende sectoren Food & Feed en in ICT in Regio Foodvalley de arbeidsmarktbehoefte is. Dit heeft geleid tot aanpak van het in kaart brengen van opleidingsaanbod voor deze sectoren en opzetten van nieuwe opleidingen (e.g. ICT opleiding CHE en Food Academie in Nijkerk). Vervolgens is door COG en FOV opdracht gegeven om in najaar 2019 en voorjaar 2020 een breder onderzoek te doen door team CHE lector dr. ir. Henk Kievit naar aanwezige arbeidsmarktbehoeften voor meer sectoren in Regio Foodvalley. Zo zal het project in de toekomst het economische ecosysteem sterker maken.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“De economie in Regio Foodvalley groeit en daarmee ook de arbeidsmarktbehoefte en vacatures. Dit geldt voor een breed scala aan sectoren. Er is behoefte aan een brede vraag naar professionals, van bijvoorbeeld foodoperators op mbo-niveau tot hbo-geschoolde bedrijfs- en IT-deskundigen. Werkveldtrends als circulaire economie en digitale transformatie zorgen voor (ver)nieuwde arbeidsbehoefte. Dit nog breder en dieper in kaart brengen van de Human Capital Agenda in onze regio, om zo opleidingsaanbod en werkveldvraag op elkaar af te stemmen, is zeer nuttig binnen het kader van de nieuwe Strategische Agenda 2020-2030 van Triple Helix Regio Foodvalley.”

1.8. VERKENNING REGIONAAL AANBESTEDEN

Projectnaam:	**Verkenning regionaal aanbesteden**
Projectleider:	**Federatie Ondernemerskringen Valleiregio (FOV)**
Partners:	**-**
Financiële omvang:	**-**
Looptijd:	**-**
Status:	**Het project heeft geen doorgaan gekregen**

Dit project is in een vroeg stadium geen doorgang gekregen. Er bleek niet echt een trekker te zijn en het animo was te laag om hier een volwaardig project van te maken. Dit is dan ook niet verder doorontwikkeld.

1.9. ONDERNEMERSCHAP IN HET CURRICULUM

Projectnaam:	**Ondernemerschap in het curriculum**
Projectleider:	**Saskia van Helden**
Partners:	**Overheidsinstellingen**
Financiële omvang:	**Onbekend**
Looptijd:	**Onbekend**
Status:	**Onbekend**

IN HET KORT

Het doel van het project 'Ondernemerschap in het curriculum': de ontwikkelpotentie voor kleine ondernemingen tot zijn recht laten komen door al tijdens de opleiding aandacht te schenken aan ondernemerschap.

CONCREET

De COG en de CHE hebben geconstateerd dat de competentie 'ondernemerschap' al in veel opleidingen een prominente plaats inneemt. Het gaat dan om zowel de competentie als om concrete projecten, zoals bij de opleidingen HRM en Bedrijfskunde. Hier werken studenten aan praktijkopdrachten, zoals het uitvoeren van een marktanalyse, het opzetten van een fondsenwervingsactie of het schrijven van een bedrijfsadvies.
Daar kwam bij dat het bedrijfsleven sceptisch was over dit project. Er werd gezegd: "Je wordt als ondernemer geboren, daar kun je niet voor leren". Een andere ondernemer zei: "Je kunt je ondernemerschap wél uitbouwen". Dáár lag een kans voor de CHE om een Associate Degree Ondernemen te ontwikkelen.
In juni 2017 zijn meerdere ondernemers geïnterviewd over de wenselijkheid van een opleiding Ondernemen voor MBO-ers, starters in loondienst en medewerkers die bedrijven overnemen. Er is geïnventariseerd welke thema's aan de orde moesten komen.
In een samenwerking tussen CHE en Hoornbeeck College is gezocht naar de aansluiting van een mbo-niveau 4-opleiding Ondernemen op de verwante Associate Degree niveau 5-opleiding binnen het economisch domein. De opleiding is in 2018 gestart met acht studenten, in september 2019 zijn twintig studenten ingestroomd.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Deze nieuwe Associate Degree-opleiding heeft een positieve invloed op het economisch ecosysteem, welke positieve invloed exact zal blijken als de eerste studenten zijn afgestudeerd. Zij kunnen dan verder als zelfstandig ondernemer, doorgroeien naar een functie als vestigingsleider óf doorstromen naar de HBO-bachelor.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

"De Associate Degree Ondernemen is een tweejarige HBO-opleiding op niveau 5. De studie is qua inhoud pittiger dan een mbo-opleiding, maar korter en praktijkgerichter dan een hbo-bachelor. De Associate Degree-opleiding wordt voor een groot deel ingevuld door zelfstudie met praktijkopdrachten op de werkplek. Het persoonlijke contact met docenten en medestudenten vindt plaats tijdens zogenoemde contactmomenten op de hogeschool."

"De nieuwe AD Ondernemen wordt voor een groot deel ingevuld door zelfstudie met praktijkopdrachten"

Gert Nootebaom - CHE

2. UITBOUWEN GLOBAL PIPELINES

Zakelijke netwerken van bedrijven en instellingen in de regio houden niet op bij de fysieke grenzen van Regio Foodvalley. Veel organisaties wisselen kennis uit met hun zakelijke relaties, zowel in Nederland als wereldwijd. Deze vorm van (inter)nationale kennisdeling wordt ook wel ‘global pipelines’ genoemd.

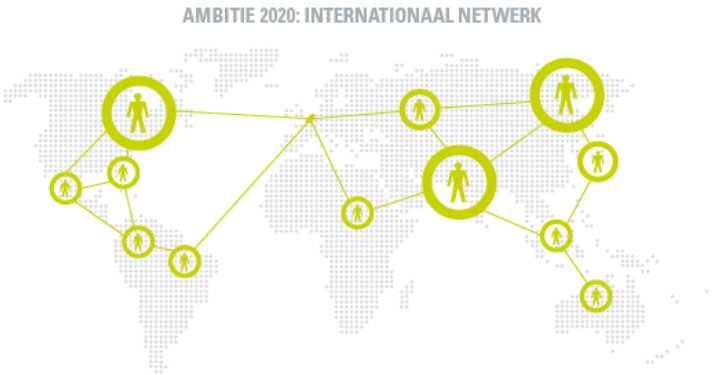

2.1. INTERNATIONALE LOBBY UITBOUWEN

Projectnaam:	**Internationale lobby uitbouwen**
Projectleider:	**Arjen Droog**
Partners:	**Regio Foodvalley, Provincie Gelderland en Het Huis Der Nederlandse Provinciën**
Financiële omvang:	**€ 210.000 per jaar**
Looptijd:	**4 jaar**
Status:	**Het project is afgerond**

IN HET KORT

Het project 'Internationale lobby uitbouwen' is met name gericht op het vergroten van de bekendheid van de Regio Foodvalley binnen Europa en op het benutten van kansen binnen het beleid van de EU. Hiertoe zijn sinds 2016 diverse activiteiten uitgevoerd. Dit verliep via de vertegenwoordiging van Regio Foodvalley in Brussel.

CONCREET

Dankzij activiteiten als de lancering van het 'Smart Specialisation Platform on Agri Food' en het sluiten van een strategische partnership met Business Region Aarhus (Denemarken) kan er een aantal belangrijke conclusies worden getrokken. Allereerst valt Regio Foodvalley nu echt op in Brussel. Niet alleen bij de Eurocommissaris, maar ook bij andere Europese foodregio's die graag met Regio Foodvalley willen samenwerken. Ten tweede hebben is er een goed netwerk opgebouwd in Europa, wat betekent dat Regio Foodvalley klaarstaat om in de nieuwe fondsenperiode (2021) actief op Europese projecten in te tekenen en zo financiering voor regionale prioriteiten te vinden.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Regio Foodvalley staat nu helemaal klaar om Europese financiering hier naartoe te laten lopen. Daarvoor moeten aanvragen worden gedaan in internationale consortia (samenwerkingen). Daar is met succes aan gewerkt: met de foodregio's Östergötland (Zweden) en Business Region Aarhus (Denemarken) heeft Regio Foodvalley nu een intensieve samenwerking. Er gaan gezamenlijk aanvragen worden ingediend. Daarnaast zijn inmiddels ook de andere relevante foodregio's in Europa goed in kaart gebracht. Nu de Europese Commissie heeft aangekondigd extra geld (vele honderden miljoenen) uit te gaan trekken voor foodprojecten, willen de Regio Foodvalleu daar ook goed van profiteren. Juist ook omdat de doelstellingen die de Europese Commissie heeft met die gelden goed overeenkomen met de nieuwe strategische agenda.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

"Aanwezig zijn in Brussel is ontzettend belangrijk. Je gaat de taal en procedures pas echt begrijpen als je de mensen kent en veelvuldig spreekt. Af en toe langskomen is daarvoor niet voldoende. Tegelijkertijd wordt de EU vaak gezien als een enorm lastig te benaderen bastion. Dat klopt echt niet. De medewerkers van de Europese Commissie zijn heel benaderbaar, daar valt echt goed mee samen te werken en af te stemmen. Ik heb bovendien ontzettend veel geleerd van dit project: hoe Europese subsidieregelingen werken, wat de visie van Europa is op landbouw en voedselvoorziening, maar ook hoe Europa Regio Foodvalley als een voorbeeld ziet, en dat we ons zelf vaak te klein voordoen. Ook heb ik geleerd dat geld uit Europa halen absoluut geen 'hit and run' is: het vraagt echt een investering in tijd, je moet je boodschap goed kunnen verwoorden in de context van Europese visies en projecten. 'Gewoon' geld voor een mooi regionaal project scoren, is er echt niet bij."

"Europa ziet Regio Foodvalley als een voorbeeld"

Arjen Droog - waarnemend directeur Regio Foodvalley

3. VERGROTEN INNOVATIEKRACHT

Regio Foodvalley bruist van innovaties. Een continu proces waarbij ondernemers, overheden en onderwijs- en onderzoeksinstellingen samenwerken aan effectieve, succesvolle innovaties die waarde toevoegen aan de regio.

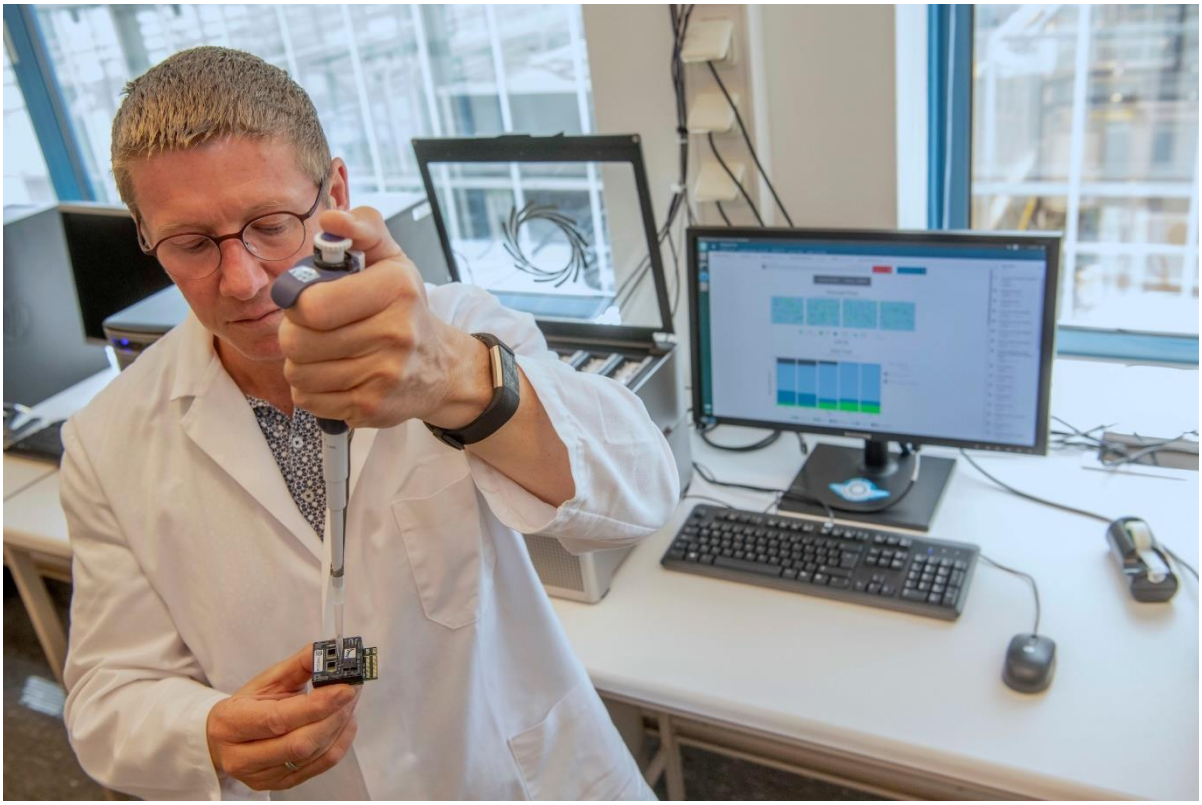

3.1. KENNISCIRCULATIE EN INNOVATIE IN DE REGIO

Projectnaam:	**Kenniscirculatie en innovatie in de regio**
Projectleiders:	**Harry Kortstee, Floor Geerling-Eiff**
Partners:	**Regio Foodvalley, Provincie Gelderland en WUR**
Financiële omvang:	**€ 175.000, excl. btw**
Looptijd:	**38 maanden**
Status:	**Het project loopt tot 31 december 2019**

IN HET KORT

Het midden- en kleinbedrijf (mkb) vormt de innnovatiemotor van de regio. Het is daarom van belang om het regionale mkb uit te dagen te innoveren en hen daarbij zo optimaal mogelijk te ondersteunen. Het doel van het project 'Kenniscirculatie en innovatie in de regio' is om te komen tot een instituutsoverschrijdende, regionale functionaliteit, zodat kennisvragen van (mkb-)ondernemers en regionale partners én kennisaanbod van kennispartners op efficiënte en effectieve wijze op elkaar aansluiten. Zo kan tot goede kenniscirculatie voor innovatie in de regio worden gekomen.

CONCREET

Vanaf eind 2016 heeft het project interviews en bilaterale gesprekken met 50+ actoren uit onderwijs, onderzoek, bedrijfsleven, maatschappelijke partijen en overheden in de regio gevoerd, achtergrondonderzoek gedaan, diverse bijeenkomsten georganiseerd en bijgewoond en diverse presentaties verzorgd. Als eerste stap leidde het project tot drie concrete adviezen die met Regio Foodvalley, de Provincie Gelderland en Kennispark Foodvalley zijn besproken:

1. De ontwikkeling van een concrete innovatieagenda waarin speerpunten voor de komende vier tot tien jaar worden benoemd.
2. Versterking van de samenwerking tussen intermediaire actoren (Foodvalley NL, RCT, O-gen, VNO-NCW, FOV, ICT Campus, LTO, e.a.), kennisinstellingen en overheden in de vorm van een Innovatiehuis.
3. De ontwikkeling van een concreet en operationeel programma voor kennis- en innovatieactiviteiten gericht op food en overige economische (top)sectoren in de regio.

De adviezen zijn meegenomen in de ontwikkelingen rond het AgriFood 2030 Programma en de Strategische Agenda 2020-2025 Regio Foodvalley. Daarnaast is het concept van het Innovatiehuis verder doorontwikkeld, wat heeft geleid tot de 'Innovatie-aanjaaggroep' regio Foodvalley. Deze groep van intermediairs, kennisinstellingen en overheden komt regelmatig bijeen om elkaar te informeren over innovatieve ontwikkelingen, innovatie-actualiteiten in de regio te bespreken en ze ondersteunen elkaar om het mkb zo goed mogelijk van dienst te zijn bij hun innovatie-opgaven. Als tweede stap en ter ondersteuning van de verdere ontwikkelingen, heeft het project een inventarisatie opgeleverd van mkb-kennis- en innovatieopgaven in de regio. Tot slot werkt het project als derde stap on-going aan de totstandkoming van de beoogde kennis- en innovatie-infrastructuur.

"Nu ontwikkelingen in de regio in de stijgers staan, hopen we samen met de betrokken actoren een flinke inhaalslag te kunnen maken"

Harry Kortstee & Floor Geerling-Eiff - WUR

De onderstaande rapportages zijn op te vragen via floor.geerling-eiff@wur.nl:

- Kenniscirculatie en innovatie in de regio Foodvalley: samenwerking stimuleren tussen kennisinstellingen en bedrijven (pdf)
- Kenniscirculatie en innovatie: het matchen van kennisvraag en – aanbod (ppt)
- Kenniscirculatie en innovatie regio Foodvalley: een wereld te winnen (pdf)

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Het project draagt bij aan het versterken van het netwerk en de samenwerking tussen mkb-ondernemers, kennisinstellingen, intermediairs en overheden om het innovatief vermogen van mkb-ondernemers in Regio Foodvalley te optimaliseren.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“Wij hebben in de regio te maken met ondernemers, kennisinstellingen, intermediairs en overheden die vanuit hun eigen achtergrond en functionaliteit gedreven werken aan een krachtig en sterk regio Foodvalley. Echter, het ontbreekt de collectieve doelstelling op strategisch niveau aan een gezamenlijke aanpak op operationeel niveau. De mogelijkheden van samenwerking met kennispartijen staan nog onvoldoende op het netvlies bij mkb-ondernemers. Daar proberen we met ons project verandering in te brengen. Nu ontwikkelingen in de regio, zoals het AgriFood 2030 Programma, de regionale Strategische Agenda 2020-2025 Foodvalley en de Regiodeal, in de stijgers staan, hopen we samen met de betrokken actoren een flinke inhaalslag te kunnen maken.”

3.2. FACILITEITEN VOOR WERKLOCATIES INCUBATORS EN STARTUPS

Projectnaam:	**Faciliteiten voor incubators en startups**
Projectleider:	**Frits Dimmendaal**
Partners:	**Foodvalley NL, ScaleUp Company, gemeente Ede**
Financiële omvang:	**€ 200.000 (bijdrage KennisAs - programma)**
Looptijd:	**2 jaar**
Status:	**gerealiseerd**

IN HET KORT

Het doel van dit project was om in Regio Foodvalley, maar ook elders, ruimte te bieden aan startende en innovatieve bedrijvigheid; als spin-off en/of aanvulling op de research & development-activiteiten van de grotere bedrijven. Dit heeft geleid tot de Foodvalley Accelerator, een programma dat zich richt op kleine bedrijven in de agrifood-sector die klaar zijn om groot te worden.

CONCREET

Op 24 januari 2019 is naar verschillende partijen een persbericht verstuurd over de lancering van de Foodvalley Accelerator, die zich richt op innovatieve Nederlandse agrifood-ondernemingen met een schaalbaar product of dienst en een omzet van minimaal € 100.000. Foodvalley NL en ScaleUp Company hebben de handen ineengeslagen en bieden bedrijven hiermee ook ná de start-up fase ondersteuning door middel van training en coaching. Het is een programma vóór en dóór ondernemers. De focus ligt op de business, maar vooral ook op de ondernemer zelf.
Uit een tweetal georganiseerde informatiebijeenkomsten die in februari en maart 2019 zijn georganiseerd zijn zeven uiteindelijke deelnemers voortgekomen. In het najaar van 2019 volgt een tweede instroommoment.

> **“De Foodvalley Accelerator is een mooie aanvulling op ons ecosysteem”**
>
> Frits Dimmendaal - gemeente Ede

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

De Foodvalley Accelerator vult volgens Roger van Hoesel, directeur van Foodvalley NL, een gat op in het ecosysteem. Hij zegt: “Foodvalley is dé hub voor innovatieve en technische agrifood-bedrijven. Er zijn echter veel kleine, jonge bedrijven en daarnaast grote gevestigde bedrijven die al jaren bestaan. Er zijn bijna geen jonge bedrijven die de accelerator-fase hebben overleefd. Met de Foodvalley Accelerator vullen wij dit hiaat”.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“De Foodvalley Accelerator is een mooie aanvulling op ons ecosysteem. Ik heb geleerd dat het hier echt om vakwerk gaat en ben blij dat ook deze deskundigheid zich in ons gebied bevindt!”

3.3. VERKENNEN CIRCULAIRE ECONOMIE

Projectnaam: **Verkennen circulaire economie**
Projectleider: **Carolien Huisman**
Partners: **Regio Foodvalley**
Financiële omvang: **€ 9 ton per jaar (incl. inzet in natura)**
Looptijd: **4 jaar**
Status: **Het project loopt tot eind december 2022**

IN HET KORT

Circulaire economie gaat een stap verder dan recycling en gaat uit van een wereld zonder afval. Grondstoffen en energie worden hergebruikt. Dit is hard nodig, want veel grondstoffen worden al snel schaars. Het project 'Verkennen circulaire economie' is in het leven geroepen om de haalbaarheid en wenselijkheid van een 'Living Lab' op dit gebied te verkennen. Dit Living Lab is inmiddels als vierjarig programma van start gegaan.

CONCREET

Ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden in Regio Foodvalley maken samen werk van een circulaire economie onder de noemer 'Living Lab Regio Foodvalley Circulair'. Zij zien circulair ondernemen als hét antwoord op de aanstaande energie- en grondstoffenschaarste en als kansrijke basis voor nieuwe businesscases.
Er is sprake van een aantal doelen:

- Duurzamer gebruik van grondstoffen: minder gebruik en zo lang en effectief mogelijk hergebruiken door circulair productontwerp en het sluiten van kringlopen. Geen afval en gebruik van fossiele brandstoffen terugbrengen naar nihil.
- Meer concurrerend vermogen van ondernemers en de regio. De regio scoort hoog qua innovatie, circulaire ketensamenwerking, het ontsluiten van kennis en qua triple helix-samenwerking.
- Regio Foodvalley verder ontwikkelen en op de kaart zetten als innovatieve kennisregio op het gebied van Circulaire Economie.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

De samenwerking tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven, onderwijs- en onderzoeksinstellingen en overheden (gemeenten, provincies) zorgt voor een sterk netwerk in de Foodvalley. Het is een stimulans om het thema circulaire economie op de kaart te zetten en concreet te maken. Er zijn volop kansen en de ondernemende uitwerking van het thema, waarbij de projectgroep de interactie nog zal intensiveren de komende maanden, helpt partijen in het zien en benutten van deze kansen.

"Het Living Lab is vol enthousiasme opgebouwd en voortvarend gestart"

Carolien Huisman - Living Lab Regio Foodvalley Circulair

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

"Er is veel behoefte aan een partij zoals het Living Lab om een netwerk te bouwen, concrete initiatieven te faciliteren, hulpmiddelen en inzicht te bieden en verbinding te creëren. Bij de thema's bouw en voedselverspilling is circulaire economie al vrij ver, het is goed te zien wat er kan en waar het naar toe gaat. Voor andere thema's is dat nog wat abstracter.

Er gebeurt al heel veel, maar het is nog zoeken naar de richting en de impact.
De samenwerking tussen bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen en overheden is van groot belang en is essentieel om voortgang te boeken. Het programma is vol enthousiasme opgebouwd en is voortvarend gestart. Dat geeft momentum en positieve energie. Het is nu zaak dat vast te houden, te richten en te versterken. Wij hopen dat het Living Lab de eerste is van meerdere programma's waarin triple-helix wordt samengewerkt en ondernemers actief sturen en meewerken. We hopen (daarmee) ook dat de regio Foodvalley herkenbaar wordt en dat bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen en overheden met trots in deze regio investeren.”

3.4. SERVICE INNOVATION

Projectnaam:	**Service Innovation**
Projectleider:	**Saskia van Helden**
Partners:	**Onderwijsinstellingen en bedrijfsleven**
Financiële omvang:	**Onbekend**
Looptijd:	**Onbekend**
Status:	**De verkenningsfase is afgerond.**

IN HET KORT

Service Innovation was de werktitel van een programma waarin de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) onderzoek doet naar vernieuwing van professionele praktijken in een aantal maatschappelijke sectoren. Inmiddels is op de CHE een keuze gemaakt voor het CHE-brede onderzoeksprofiel 'De kracht van relaties. Bouwen aan een gezonde samenleving.'. Dit profiel gaat de inhoudelijke ontwikkeling van het onderzoek aan de CHE bepalen voor de komende vier jaren.

CONCREET

'De kracht van relaties. Bouwen aan een gezonde samenleving.' gaat over de manier waarop mensen een betekenisvol bestaan kunnen opbouwen in relatie met anderen en hoe professionals daar een bijdrage aan kunnen leveren. Het onderzoek concentreert zich op drie domeinen:

- persoonlijke zorgrelaties met kwetsbare groepen.
- betrokkenheid tussen burgers in buurten en wijken.
- samenwerking tussen professionals op de werkvloer.

Per domein is een lector aangesteld die de verantwoordelijkheid heeft het onderzoek in het cluster te programmeren als uitwerking van het onderzoeksprofiel. Het doel is om landelijk, in de regio én bij partners (h)erkend te worden als kennisinstelling die professionals opleidt met relationele kwaliteiten. Het praktijkgerichte onderzoek ondersteunt deze professionals met het versterken van de relationele kracht in hun praktijk.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Onbekend

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

"Met de vaststelling van het onderzoeksprofiel eindigt de verkenningsfase naar een samenhangende onderzoeksfocus en verschuift de aandacht naar de ontwikkeling, uitvoering en doorwerking van onderzoek. Met het profiel geeft de onderzoekscommunity op de CHE aan op welke manier het onderzoek herkenbaar, relevant en onderscheidend is. Het doel van het profiel is daarnaast de slagkracht van het onderzoek te vergroten, als leidraad voor het programmeren van het onderzoek op de CHE. Aanvullend geldt de opdracht om het onderzoekende karakter van de opleidingen te behouden en zo mogelijk te versterken. De ontwikkeling van het onderzoeksprofiel past in de landelijke ontwikkeling van de verzelfstandiging van praktijkgericht onderzoek in het HBO.
De CHE wil als partner van de regio met zorgorganisaties, overheden en bedrijven onderzoek doen naar de kracht van relaties, en hoe professionals deze kracht weten vrij te maken voor betere zorg, voor meer participatie in de buurt en voor samenwerking in en tussen bedrijven."

> **"De focus ligt nu op de ontwikkeling, uitvoering en doorwerking van het onderzoek"**
>
> Pieter Lems - CHE

3.5. KREDIETVERLENING VOOR ONDERNEMERS

Projectnaam:	**Kredietverlening voor ondernemers**
Projectleider:	**Federatie Ondernemerskringen Valleiregio (FOV)**
Partners:	**-**
Financiële omvang:	**-**
Looptijd:	**-**
Status:	**Het project heeft geen doorgaan gekregen**

Voor dit project is een voorstel uitgewerkt door FOV en ingebracht bij ICT Campus. Daar is het blijven liggen en verder niet opgepakt. Gelet op de ontwikkelingen afgelopen 2 jaar is het volgens ons niet opportuun om dit nu verder op te pakken. Dit project wordt dus ook niet verder uitgewerkt.

3.6. 3D-FOODPRINTER

Projectnaam:	**3D-Foodprinter**
Projectleider:	**Federatie Ondernemerskringen Valleiregio (FOV)**
Partners:	**Bedrijfsleven en**
Financiële omvang:	**-**
Looptijd:	**-**
Status:	**Het project heeft geen doorgaan gekregen**

In een klein projectteam is een plan van aanpak opgesteld hoe dit zou worden aangepakt. Technisch is het goed mogelijk en ook onderzocht. Vervolgens is de vraag gesteld om eerst de marktbehoefte goed in kaart te brengen. Hier is een voorstel vanuit een marktpartij gekomen om dit te onderzoeken (kosten 15K) en daar is geen akkoord op gekomen. Er is geen budget vrijgemaakt om dit verder van de grond te tillen. Hiermee is ook een einde gekomen aan dit project.

3.7. WORLD FOOD CENTER DIGITAAL

Projectnaam:	**World Food Center Digitaal**
Projectleider:	**Cees van Bemmel**
Partners:	**World Food Center Development B.V., Gieling Consultancy**
Financiële omvang:	**Niet bekend**
Looptijd:	**Onbepaald**
Status:	**Momenteel actief bezig met landen als India en Viëtnam**

IN HET KORT

Er komt een digitaal portaal voor het World Food Center, waarin partijen wereldwijd verbonden kunnen worden met elkaar en met de kennis en bedrijvigheid in deze regio en de rest van Nederland. Het portaal faciliteert communities rondom food. Doelgroepen daarin zijn de voedselindustrie, de technologiebedrijven, maar ook marketingbedrijven, overheden, kennisinstituten en belangengroepen.

CONCREET

Rode draad in de facilitering van dit project is het wereldwijd verbinden van partijen om via de specifieke food-kennis in de regio business te genereren. Dit aan de hand van de thema's gezonde levensstijl, duurzaamheid, voedselzekerheid en innovaties. Het portaal kent daartoe vier aandachtsvelden: Leren & inspireren, Kennis delen & combineren en Innoveren & Veranderen.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

"Het project 'World Food Center Digitaal is mede afhankelijk van de ontwikkeling van het World Food Center terrein en de World Food Center Experience in Ede. In 2019 zijn grote stappen gezet in de ontwikkeling van deze projecten. Hiermee komt ook het digitale platform weer in zicht. De komende tijd wordt door de projectgroep bepaald welke stappen ondernomen worden."

"Het digitale platform is weer in zicht dankzij grote stappen die in 2019 zijn gezet"

Cees van Bemmel - WFCD

3.8. INNOVATIEMONITORING

Projectnaam:	**Innovatiemonitor**
Projectleider:	**Holmer Doornbos**
Partners:	**Regio Foodvalley, provincie Gelderland, FOV, WUR, CHE**
Financiële omvang:	**€ 90.860**
Looptijd:	**2 jaar**
Status:	**Het project is afgerond**

IN HET KORT

Regio Foodvalley innoveert binnen de agrifood-sector, maar ook daarbuiten. Monitoring van innovatie is hierbij van groot belang. Daarom is in 2017 gestart met het project Innovatiemonitor. De gedachte hierbij was dat deze monitor niet alleen inzichtelijk zou moeten maken wat de stand van zaken is in Regio Foodvalley met betrekking tot innovatie, maar dat de monitor ook de 'local buzz' bevordert en aanzet tot innovatie. Dit alles door ondernemers te inspireren en aan elkaar te verbinden.

CONCREET

De Innovatiemonitor is op 12 september 2018 door de onderzoekers van WUR en CHE overhandigd aan de voorzitter van de Triple Helix en de voorzitter van de regiocommissie. De monitor laat een beeld zien van een economische brede en bovengemiddelde innovatieve regio. Daarnaast biedt de monitor handvatten voor een aantal vervolgstappen: focus op clustervorming, verbinding met bestaande initiatieven, communicatie en delen van best practices, verbinding met internationale kennis. Tijdens verschillende bijeenkomsten met ondernemers is de innovatiemonitor 'doorgegeven'. Naast een fysiek rapport bestaat de innovatiemonitor uit een website waar inspirerende cases worden beschreven: www.regiofoodvalley.nl/projecten/innovatiemonitor.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Naast het leveren van informatie en kennis over sterkten en zwakten van ons ecosysteem is dit project ook belangrijk om de local buzz aan te wakkeren. Het laten zien van voorbeelden, best practices, is daarin belangrijk. Daar is nog een wereld te winnen, maar uiteindelijk draagt dat bij aan de dynamiek van samenwerken, ideeën uit te wisselen en innovatie, én daarmee aan een economisch sterk systeem.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

"Er gebeurt in de regio ongelooflijk veel als het gaat om innovatie. Dit is een van de belangrijkste conclusie die kunnen worden getrokken. De kwalitatieve case-beschrijvingen laten voorbeelden zien van innovaties van verschillende aard en in verschillende sectoren van onze economie. Daarbij zijn er in deze regio bovendien veel mogelijkheden voor innovatie door samenwerking. Samenwerking binnen sectoren, maar vooral ook tussen sectoren en rond maatschappelijke uitdagingen. De onderzoekers hebben verschillende potentiële mini-clusters aangetroffen. Belangrijk is in ieder geval dat we meer zichtbaar maken wat er gebeurt, dat we bestaande initiatieven meer verbinden en dat innovatie cross overs moeten worden gestimuleerd."

"Er zijn in deze regio veel mogelijkheden voor innovatie door samenwerking"

Holmer Doornbos - Strateeg bij Regio Foodvalley

4. BRANDING EN MARKETING

Regio Foodvalley is een inspirerende, innovatieve kennisregio met internationale aantrekkingskracht. De intensieve samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid vormt de drijvende kracht achter het succes van de regio. Kortom: alle ingrediënten zijn aanwezig om van dit concept een succesvolle topregio te maken.

4.1. MARKETING COMMUNICATIE (MARCOM) FOODVALLEY

Projectnaam:	Marketing Communicatie Foodvalley
Projectleider:	Jolanda Wels
Partners:	Provincie Gelderland, Foodvalley NL en Regio Foodvalley
Financiële omvang:	125.000 totale bijdrage Regio Foodvalley in projectperiode
Looptijd:	4 jaar, tot eind 2019
Status:	Het jaar 2019 wordt gebruikt om het Marcom team Foodvalley verdere invulling te geven, websites te optimaliseren en de communicatie infrastructuur te verstevigen.

IN HET KORT

Foodvalley is een begrip. Naast de vele betekenissen zijn er veel verschillende organisaties die zich met Foodvalley bezig houden. Ieder met zijn eigen ambities, doelen en doelgroepen. Het werd tijd om de regie te pakken om Foodvalley stevig te positioneren en te centraliseren om naamsbekendheid en betekenis te vergroten en te verstevigen. Het doel is om het merk Foodvalley door te laten groeien tot een wereldwijd gerenommeerd agrifood business en innovatie ecosysteem dat bekend staat om:

- Hoge concentratie van baanbrekende agrifood innovaties voor meer gezonde en duurzaam geproduceerde voeding.
- (Inter)nationaal agrifood bedrijvennetwerk gericht op innovatie en ondernemerschap.
- Hoge concentratie innovatieve agrifood bedrijven & kennisinstellingen met een groeiende werkgelegenheid.
- Hoge kwaliteit werk-, leef- en onderwijsklimaat.
- Aantrekkelijk vestigingsklimaat.

CONCREET

Het Foodvalley Marketing Communicatie Team is dit jaar uitgebreid en zal in 2020 verder uitbreiden. De communicatie infrastructuur is verstevigd; voorbereidingen voor een flinke versteviging in 2020 zijn gedaan. We kijken terug op een aantal zeer succesvolle internationale agrifood evenementen en deelnames binnen en buiten Nederland. De media besteedt veel aandacht aan het Foodvalley ecosysteem, denk aan publicaties, free publicity in The Financial Times, The Guardian en National Geographic. Vele clusterorganisaties zien het Foodvalley ecosysteem als voorbeeld en spreken dit ook uit. Bedrijven zijn trots lid te zijn van Foodvalley en dragen dit ook graag als ambassadeur uit. Vanuit Foodvalley MarCom leveren we hiervoor materialen aan.

“Het fundament is verstevigd, nu door op vergroten naamsbekendheid en het allerbelangrijkste zichtbaarheid van de waarde van Foodvalley voor agrifood bedrijven en kennisinstellingen.”

Jolanda Wels
Directeur Marketing & Communicatie Foodvalley

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Door de marketing en communicatie meer te stroomlijnen, wordt het merk Foodvalley verder versterkt en kunnen beide organisaties, Foodvalley NL en Regio Foodvalley samen meer aandacht genereren op regionaal, nationaal en internationaal niveau. Intensiever samenwerken vergroot de zichtbaarheid en is ook efficiënter. Onderwerpen met een duidelijke ‘agrifoodfocus’ worden vaker gezamenlijk gecommuniceerd.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

Jolanda Wels: “De nauwere samenwerking op het gebied van marketing en communicatie tussen Foodvalley NL, Regio Foodvalley, bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen, draagt bij aan het versterken van het merk Foodvalley binnen het ecosysteem op regionaal, nationaal en internationaal niveau. Belangrijk is dat wij een marketing- en communicatieteam hebben die alle facetten van Foodvalley communiceert en vermarkt. Zo ontstaat er één loket, zowel online als offline dat alle en diverse activiteiten stroomlijnt en het merk Foodvalley bewaakt aan de hand van de gezamenlijke doelstellingen. 2019 is het jaar waarin bestuurlijk vele beslissingen voor de directe toekomst zijn genomen en nog genomen worden; Agrifood 2030, Regio Deal en de Strategische Agenda.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende jaren blijft het zuiver houden van het merk: bekend staan om agrifood innovatiekracht, bedrijvigheid op agrifood terrein, niet om allerlei bijzaken of zaken die geen enkele relatie tot agrifood hebben. Dat verzwakt het merk. Blijvend risico is ook de verschillende landen waar de intentie of de eerste stappen zijn gezet een Foodvalley ecosysteem of een regio te starten. Dit vraagt de aandacht van merkbeheer en alertheid van ons allen.

Samenvattend: Een Foodvalley MarCom team voor Foodvalley met een stevige marketing en communicatie regionaal, nationaal en internationaal. 15 Jaar geleden is het fundament hiervoor gelegd met vele aantoonbare

successen in de vele jaren daarna. In dit project hebben we gewerkt aan de versteviging van een coördinerend en uitvoerend team, een communicatie infrastructuur, een betekenis en een uitstraling. Het fundament is verstevigd, nu door op vergroten naamsbekendheid en het allerbelangrijkste zichtbaarheid van de waarde van Foodvalley voor agrifood bedrijven en kennisinstellingen.”

5. VERSTERKEN FYSIEK EN SOCIAAL DUURZAME LEEFOMGEVING

De verwachte economische groei zorgt voor nieuwe uitdagingen op het gebied van de infrastructuur, woon- en werkomgeving in de Foodvalley regio. Alleen als de faciliteiten volledig up-to-date zijn, is het mogelijk de groeikansen in de regio maximaal te benutten.

5.1. KENNISAS

Projectnaam:	**KennisAs**
Projectleiders:	**Johan Kuipers & Frits Dimmendaal**
Partners:	**WUR, provincie Gelderland, gemeente Ede, gemeente Wageningen, Regio Foodvalley, FoodvalleyNL**
Financiële omvang:	**€ 2,4 miljoen**
Looptijd:	**4 jaar**
Status:	**Het Samenwerkingsprogramma KennisAs loopt op 31 december 2019 af.**

IN HET KORT

Het gebied Ede-Wageningen in de regio Foodvalley is hét kloppend hart van kennisontwikkeling, innovatie en toepassing op het gebied van AgroFood. In dit gebied werken overheid, onderwijs en bedrijven samen aan innovatieve oplossingen voor wereldwijde voedseluitdagingen: een betere, duurzamere en veiligere voedselproductie bij een voortdurend groeiende wereldbevolking. De ambitie van het programma KennisAs is verder door te groeien naar een economisch foodcluster van nationale en internationale betekenis.

CONCREET

De KennisAs heeft een vruchtbare voedingsbodem gelegd voor de versterking van en de samenwerking in het kennisecosysteem in de regio. Door het programma KennisAs is de samenwerking geïntensiveerd en zijn kansen ontstaan en verzilverd. Voorbeelden? Denk aan de start van de Foodvalley-accelerator voor doorgroeiende bedrijven en de betere afstemming rondom acquisitie van kennisintensieve bedrijven. Maar ook de gezamenlijke vaststelling van een bouwstenenboek voor de inrichting van de openbare ruimte, dat komende jaren bij de aanleg en/of herinrichting van wegen gebruikt gaat worden.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

De KennisAs heeft:

a. de concurrentiekracht versterkt:
   Het programma KennisAs bevordert de groei van kennis en talent in dit gebied. Hieronder vallen ook projecten die de aansluiting van aanbod en vraag op het gebied van kennis en talent verbeteren. Dit kan door het aantrekken van talent maar ook door het stimuleren van onderwijs, dat aansluit bij de behoefte van (food)bedrijven. Tegelijkertijd gaat het om profileren en branden van de kansen en mogelijkheden in dit gebied. Een stevige, gezamenlijke acquisitie is daarbij een must.
b. de innovatie en spin off versterkt:
   Innovatie komt tot stand als bedrijven, kennisinstellingen en overheid kennis uitwisselen en toepassen in de samenleving. Daarom stimuleert en ondersteunt het programma initiatieven en projecten die uitwisseling van kennis en samenwerking stimuleren tussen studenten, bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen, overheden èn inwoners. Dit kan door het stimuleren van netwerken en ontmoetingen en het stimuleren van ondernemerschap.

“Regio Foodvalley is met het kennisecosysteem op het gebied van Agrifood hét gebied om de groeiende wereldbevolking in de toekomst duurzaam en gezond te voeden”

Johan Kuipers & Frits Dimmendaal - gemeente Wageningen/gemeente Ede

c. het fysieke vestigingsklimaat versterkt:
Een passend voorzieningenniveau in en om het KennisAs-gebied is van belang om ondernemers en onderzoekers aan te trekken en blijvend aan het gebied te binden. Het gaat om voorzieningen die een directe bijdragen leveren aan het vestigingsklimaat van de KennisAs.

PROJECTLEIDERS AAN HET WOORD:

“Regio Foodvalley is met het kennisecosysteem op het gebied van Agrifood hét gebied om de groeiende wereldbevolking in de toekomst duurzaam en gezond te voeden. De overheden hebben een ondersteunende en faciliterende rol en de kennisinstellingen en ondernemingen in onze regio maken echt het verschil. Wij hebben dankzij het programma KennisAs geleerd dat het belangrijk is om te focussen op wát we samen willen bereiken met partijen in plaats van te praten wie waar over gaat. De Samenwerkingsovereenkomst KennisAs loopt op 31 december 2019 af, maar dat is geen eind. De KennisAs is slechts het begin. De doelen en ambities die we in 2016 al hebben onderschreven en vastgelegd in de SOK KennisAs worden na 31 december door veel meer partijen onderschreven en uitgevoerd, bijvoorbeeld in de gesloten Regio Deal Foodvalley en het Agrifood 2030-programma waar de komende jaren vele Triple Helix-partijen zich aan hebben verbonden en uitvoering aan gaan geven. Met de nieuwe Strategische Agenda Foodvalley als onmisbaar fundament.”

5.2. WORLD FOOD CENTER EN WFC EXPERIENCE

Projectnaam:	**World Food Center en WFC Experience**
Projectleider:	**Bas Mulder**
Partners:	**Gemeente Ede, Provincie Gelderland, Wageningen University & Research en WFC Development B.V. (Bouwfonds Property Development, Green Steal Estate B.V. en Van Wijnen Groep (N.V.)**
Financiële omvang:	**€ 60 miljoen**
Looptijd:	**10 jaar**
Status:	**De gebiedsontwikkeling is gestart en de WFC Experience opent rond 2022-2023.**

IN HET KORT

Onze wereld is ondenkbaar zonder voedsel. Toch is er op dit gebied ook nog een wereld te winnen, want er is sprake van een alsmaar groeiende wereldbevolking en een toenemende druk op de planeet. Hoe kunnen we in de toekomst op een efficiëntere manier produceren? Hoe houden we hierbij de impact op het milieu zo klein mogelijk? En hoe kunnen we gezonder eten en minder verspillen? Het antwoord ligt in een nauwere samenwerking als het gaat om het uitwisselen van kennis over voedsel en dat gaat gebeuren in het World Food Center (WFC). Het WFC is dé food-ontmoetingsplek van de toekomst voor consumenten, bedrijven, kennisinstellingen en overheden voor bewustwording, kennisdeling en inspiratie.

CONCREET

Het WFC wordt de komende jaren ontwikkeld direct naast het station Ede-Wageningen. Het wordt een broedplaats voor innovatie, onderzoek en educatie op het gebied van voedsel. De afgelopen periode zijn twee mijlpalen bereikt:

1. Er is een definitief besluit gekomen met het oog op de WFC Experience, een belangrijk onderdeel van het WFC. De WFC Experience is dé plek om de laatste innovaties van de voedselsector een platform te geven. Er is het afgelopen jaar een masterplan gemaakt en daaropvolgend een businesscase. De komende jaren gaan de deelnemende partijen over tot de realisatie van de WFC Experience, die rond 2022-2023 afgerond wordt.
2. Naast de WFC Experience zullen ook bedrijven en organisaties zich vestigen op het WFC-terrein, waardoor er een innovatief business-milieu ontstaat op het gebied van voedsel. Er komen woningen waar bewoners op een ontspannen en stedelijke manier kunnen wonen. Wonen, werken én beleven dus. Deze onderdelen zijn volledig in kaart gebracht en er wordt inmiddels al hard gewerkt om het gebied invulling te geven.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Het WFC ligt aan de zogenaamde KennisAs Ede-Wageningen. Het belooft een economische toplocatie te worden voor bedrijven in de food-sector, van start-ups tot groot en kwalitatief hoogwaardig. Momenteel vinden er vele gesprekken plaats met allerlei bedrijven. Als deze besluiten zich te gaan vestigen op deze locatie, gaat dit zo'n 900 tot 1.500 banen opleveren.

"Het Word Food Center staat open voor alle belanghebbenden op het gebied van voedsel"

Bas Mulder - programmadirecteur

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“Wij zijn met elkaar een uniek gebied in Regio Foodvalley aan het creëren. Een plek om te ontmoeten, om kennis te delen en om inspiratie op te doen.
Wij merken dat er veel belangstelling is, zowel vanuit de overheid als vanuit het bedrijfsleven en kennisinstellingen. Iedereen wil aanhaken. Dat betekent dat het écht gaat gebeuren. Het World Food Center gaat er komen. Nederland heeft er over een aantal jaar een unieke, inspirerende ontmoetingsplek bij in een levendig stadsgebied. Het World Food Center staat open voor alle belanghebbenden op het gebied van voedsel. Een attractieve en innovatie omgeving die perfect aansluit op de voedseleconomie die zo eigen is aan Nederland.”

5.3. POULTRY EXPERTISE CENTRE

Projectnaam:	**Poultry Expertise Centre**
Projectleider:	**Eltjo Bethlehem**
Partners:	**Aeres, Wageningen UR, Regio Foodvalley-gemeentes, provincie Gelderland, bedrijfsleven**
Financiële omvang:	**€ 3.015.501**
Looptijd:	**6 jaar**
Status:	**Het project loopt per 31 december 2019 af.**

IN HET KORT

Het project Poultry Expertise Centre is in juni 2013 gestart op initiatief van diverse belanghebbende Nederlandse stakeholders in de pluimveesector. Het project had meerdere doelstellingen:

- Door middel van kennisoverdracht bijdragen aan het handhaven en uitbouwen van de positie van Nederland als exporteur in de wereld.
- Bundeling van de krachten en expertise op het gebied van pluimveekennisoverdracht en innovatie.
- Zorgen voor een Nederlandse opleidingsstructuur van mbo, hbo en input in wo, die zorgdraagt voor optimaal opgeleid personeel voor de toekomst. Hierop aansluitend een kennisinfrastructuur voor permanente bijscholing en kennisuitwisseling voor professionals, die al in de sector actief zijn.
- Bijdragen aan het verbeteren van het imago van de pluimveesector, met name om jongeren te motiveren.

CONCREET

Om de doelen te bereiken zijn er verschillende best practices en spin offs uitgevoerd, zoals het lectoraat pluimvee, het praktijkcentrum voor emissiereductie veehouderijen en internationale projecten in onder andere Myanmar, Mexico en Korea. Dit alles is doorontwikkeld tot één programma. Bovendien heeft integratie plaatsgevonden van al bestaande reguliere pluimveeactiviteiten en (deel)projecten. In 2018 is het definitieve businessmodel voor Poultry Expertise Centre gekozen, waarna de implementatie plaatsvond. Dit leidt aan het einde van 2019 tot een onafhankelijk en zelfstandig functionerend Poultry Expertise Centre.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Het Poultry Expertise Centre levert in meerdere opzichten omzet én werkgelegenheid op, zowel nationaal als internationaal. Alleen al bij het Poulty Expertise Centre zelf voeren vandaag de dag 21 à 22 mensen projecten uit. Ook is er nationaal veel bereikt als het gaat om proefstallen. Met het oog op het buitenland is bijvoorbeeld de export naar Mexico de afgelopen jaren aanzienlijk gestegen. Ook heeft De Heus Diervoeders inmiddels bijvoorbeeld twee fabrieken in Myanmar; goed voor de omzet én exposure. Het Poultry Expertise Centre heeft hier in de kennisoverdracht aan bijgedragen.

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“Wij zijn ruim zes jaar bezig geweest met dit project en het heeft veel meer opgeleverd dan ik had kunnen verwachten. Zo hebben wij een ronde gedaan langs diverse stakeholders, bedrijven, organisaties en de overheid om de resultaten te inventariseren. De hoofdboodschap? Ze hebben allemaal baat bij de komst van het Poultry Expertise Centre. Het succes komt voor een groot deel door de samenwerking. Neem bijvoorbeeld de samenwerking met het oog op de reductie van fijnstof. Binnen een jaar of drie is er hierdoor gewoon echt minder fijnstof in de lucht. Of kijk naar het lectoraat pluimvee. Dat heeft nu zoveel werk dat het zichzelf volledig kan bedruipen. Tot slot is ook het aantal mbo- en hbo-studenten in onze sector gestegen. We moeten nu echter niet op onze lauweren gaan rusten, want successen uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst.”

“Het heeft veel meer opgeleverd dan ik had kunnen verwachten”

Eltjo Bethlehem - Businessmananger bij het Poultry Expertise Centre

5.4. BEREIKBAARHEIDSPROJECTEN

Projectnaam:	**Bereikbaarheidsprojecten**
Programmamanager:	**Samareh Bloemberg**
Partners:	**Provincie Gelderland, Provincie Utrecht, Rijkswaterstaat**
Financiële omvang:	**€ 6 miljoen**
Looptijd:	**20 jaar (looptijd Mobiliteitsfonds)**
Status:	**Een deel van de projecten is afgerond, ander delen lopen door en worden opgenomen in de nieuwe Strategische Agenda**

IN HET KORT

Faciliterend voor de ontwikkeling van Regio Foodvalley is een goede bereikbaarheid. Als de regio ook naar de toekomst toe aantrekkelijk wil blijven voor bedrijven, onderwijs- en onderzoeksinstellingen en hun medewerkers om zich hier te vestigen, moet blijvend worden geïnvesteerd in de verbetering van het vestigingsklimaat, inclusief de fysieke randvoorwaarden in de regio. Eén van deze voorwaarden is een goede bereikbaarheid van én binnen de regio. De projecten vallen onder het werkprogramma ‘Mobiliteit’.

CONCREET

Om het belang van bereikbaarheid te onderstrepen, hebben de acht regiogemeenten gezamenlijk een Mobiliteitsfonds opgericht dat minimaal twintig jaar zal bestaan en waaruit in ieder geval een bijdrage aan vijf mobiliteitsprojecten in Regio Foodvalley zal worden betaald. Het gaat om de volgende projecten:

1. Verbreding met 2x2 rijstroken op de Rijnbrug bij Rhenen
2. Aanpak Knooppunt Hoevelaken
3. Aanpak Knooppunt A1/A30
4. Frequentieverhoging Valleilijn
5. Opstellen van een Netwerkvisie voor de regio. Deze visie is in 2014 opgesteld.

Daarnaast is er vanuit de portefeuille mobiliteit ook gewerkt aan de volgende projecten:

1. Een voorstel om fietspaden te verbeteren en te verbreden
2. Actieve bijdrage leveren aan de invulling van de OV-Visie Gelderland
3. Bereikbare Vallei (=mobiliteitsmanagement)

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

De diverse bereikbaarheidsprojecten hebben onder meer geleid tot (zicht op) betere verbindingen binnen de regio en over de regiogrenzen heen. Uitbreiding van het aantal snelfietsroutes en een betere doorstroming door het oplossen van knelpunten op de weg dragen bij aan een betere bereikbaarheid van de regio. Bereikbaar zijn en blijven is een belangrijke randvoorwaarde voor een economisch vitale regio.

PROGAMMAMANAGER AAN HET WOORD:

“De oprichting van het Mobiliteitsfonds heeft er de afgelopen jaren aan bijgedragen dat Regio Foodvalley als serieuze gesprekspartner wordt gezien bij gesprekken over verschillende infrastructurele projecten. Ook zijn er de afgelopen jaren al met succes nieuwe fietsroutes aangelegd en zijn er onder andere snellere en meer frequente busverbindingen gerealiseerd tussen de WUR en station Ede-Wageningen. Er gebeurt dus heel veel op gebied van bereikbaarheid!

“Alleen ga je op korte termijn misschien sneller, maar samen kom je verder.”

Samareh Bloemberg - Regio Foodvalley

Het is hierbij belangrijk om de verschillende modaliteiten (auto, OV, fiets) in samenhang te zien en om samen te werken op regionaal niveau, om zo een beter bereikbare regio t.b.v. de economische welvaart en het welzijn van de regio te kunnen behalen. Alleen ga je op korte termijn misschien sneller, maar samen kom je verder. De uitvoering van het programma mobiliteit onder de strategische agenda 2015-2019 heeft een solide basis gelegd voor regionale samenwerking om de bereikbaarheid van de regio te verbeteren. Zoals beschreven in onze Bereikbaarheidsagenda Regio Foodvalley 2018-2022 kan meer focus op regionale belangen, een scherpere programmatische aanpak en aansluiting van de Triple Helix-partners op het intergemeentelijk proces de komende jaren tot nog meer succes leiden.”

5.5. FOODPRODUCTIECLUSTER FOODVALLEY

Projectnaam:	**Food Production Cluster**
Projectleider:	**Maarten Kruisselbrink**
Partners:	**Food-bedrijfsleven, Aeres MBO, Regio Foodvalley, Provincie Gelderland**
Financiële omvang:	**Tot nu toe eigen financiering bedrijven, Aeres en gemeente Nijkerk met subsidie RCT Gelderland (€ 10.000)**
Looptijd:	**Gestart in 2018 en wordt voortgezet**
Status:	**Opgestart en doorlopend komende jaren**

IN HET KORT

Het Food Production Cluster bestaat uit food- en food-gerelateerde bedrijven in de Regio Foodvalley, met een concentratie aan de noordkant van de regio. Het is een cluster van elkaar versterkende bedrijven in foodproductie, foodlogistiek en foodtechniek. Doelstelling is om een innovatief en duurzaam cluster van food en foodgerelateerde bedrijven te zijn, dat vanuit samenwerking en verbinding in de regio bijdraagt aan het oplossen van mondiale vraagstukken rondom voedselproductie én aan brede welvaart in de regio. Dit vanuit het besef dat de 'producerende' schakel onmisbaar is in vernieuwing en verduurzaming van de totale agrofood-keten.

CONCREET

Het Food Production Cluster is sterk gegroeid (+31% in vijftien jaar tot 10.000 banen nu). Die groei kan echter niet zomaar worden doorgetrokken naar de toekomst. Onderzoek (Deloitte i.o. gemeente Nijkerk) wees op drie grote uitdagingen: voldoende innovatief zijn, snel genoeg verduurzamen en voorzien in de vraag naar mbo-ers die innovaties en verduurzaming in de praktijk brengen. De gemeente zag het Foodvalley-belang en trok een projectleider aan om de samenwerking vorm te geven. De partners formeerden een Stuurgroep van regionaal bedrijfsleven, Aeres MBO en Stichting Opleidingsfonds Levensmiddelenindustrie. Het resulteerde in het initiatief Food Academy: een mbo-opleiding nieuwe stijl waar nieuwe generaties en zij-instromers innovaties samen mét het bedrijfsleven in de praktijk (leren) brengen. Triple Helix-werkgroepen geven vervolgens de praktijkgerichte mbo-opleiding vorm. Het aantal deelnemende bedrijven nam toe en er werden bezoeken voor bestuurders in de regio en de provincie georganiseerd. Het project werd onderdeel van de Regiodeal. De partners maakten een start met de promotie van de Food Academy, die nu in gang moet worden gezet.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

De regio kent nog geen onderwijs dat voorziet in deze behoefte. Terwijl de vraag vanuit het food-bedrijfsleven groot is. 'De kracht van oost', een onderzoek in opdracht van de provincie, concludeerde dat 'de missing link van de regio zit in een koppeling van het hbo- en mbo-onderwijs met het bedrijfsleven in de food'. Die ontbrekende schakel zal nu geboden gaan worden. Inzetten op het Food Production Cluster en de Food Academy sluit bovendien aan op doelstellingen van AgriFood 2030 en de landelijke Human Capital Agenda Food & Feed, van waaruit regionale samenwerkingsverbanden van bedrijven, opleidingen en overheden worden gevormd. Er zijn al (mbo-)samenwerkingsverbanden actief in de regio Rotterdam, Noord-Holland, Noord-Nederland, Twente/Achterhoek, Oost-Brabant en Limburg. De Food Academy vult de witte vlek midden in Nederland in.

"Food Academy is een initiatief van ons regionale food-bedrijfsleven zelf, dat moeten we omarmen"

Maarten Kruisselbrink - Gemeente Nijkerk

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“De bedrijven achter dit initiatief zijn mkb-bedrijven met hun wortels in de regio. Food-bedrijven die nieuwe gezonde en duurzame producten ontwikkelen, nieuwe productiemethoden toepassen en praktische kennis hebben van consumentengedrag. We kunnen in de regio niet zonder mbo-ers die processen draaiende houden en innovaties en verduurzaming in de praktijk brengen. Juist als Regio Foodvalley hebben we daarom de Food Academy nodig. Ook omdat het project geweldig mooie kansen biedt voor nieuwe verbindingen met andere regionale projecten en we kunnen laten zien dat Regio Foodvalley er voor iedereen is.”

5.6. ICT CAMPUS FOODVALLEY

Projectnaam:	**ICT Campus Regio Foodvalley**
Projectleider:	**Alieke Jansen**
Partners:	**Overheid, IT-bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, Regio Foodvalley**
Financiële omvang:	**€ 2,8 miljoen**
Looptijd:	**3 jaar**
Status:	**De tweede fase van dit project eindig medio 2020**

IN HET KORT

De partners binnen het ICT Campus-programma werken gezamenlijk aan de doelstelling om van Veenendaal en omgeving in 2025 hét landelijke ICT Centrum voor Food, Health en Tech te maken. Het programma heeft in de eerste fase een succesvolle start gemaakt en is in juni 2017 gestart met de tweede fase. ICT Campus faciliteert regionale samenwerkingen tussen bedrijfsleven, overheid en onderwijs. ICT Campus verbindt deze partijen om elkaar te versterken en te inspireren. De partners zorgen er samen voor dat regio Foodvalley dé ICT-banenmotor is met een optimaal vestigingsklimaat voor ICT-bedrijven en top ICT-onderwijs.

CONCREET

Tijdens de tweede fase van dit programma is er een aantal strategische doelstellingen opgesteld én behaald:

- Meer werkzoekenden naar een baan in de ICT
- Snellere groei van jonge ICT-ondernemingen en starters
- Meer ICT-bedrijfsvestigingen en ICT-banen naar deze regio
- Beter ICT-imago met sterker merk als ICT-centrum
- Beter innovatief klimaat bij ICT-bedrijven in de regio
- Betere aansluiting tussen inhoud ICT-onderwijs en arbeidsmarktwensen
- Inhoud van ICT-onderwijs verbeteren

Aan de hand van meerdere deelprojecten is succesvol invulling gegeven aan deze doelstellingen, zoals ICTLab4GFoodValley (zie project 1.3).

“Het contact tussen onderwijs en bedrijfsleven is enorm verbeterd, dat is een hele mooie winst”

Alieke Jansen - ICT

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Dankzij alle actie die is ondernomen is er duidelijk meer bedrijvigheid te zien en daardoor tevens meer werkgelegenheid. Zo zijn er in de programmaperiode 57 ICT ondernemers gestart in de regio Foodvalley. Ook loopt het aantal ingevulde arbeidsplaatsen bij ICT-bedrijven in de gemeente Veenendaal enorm op: afgelopen jaar waren dit 2.829 arbeidsplaatsen, ruim boven verwachting. Ook uit rapportcijfers blijkt de waardering van onder andere het innovatieve klimaat van de regio Foodvalley te zijn gestegen. De koppeling tussen het bedrijfsleven en het onderwijs is in deze zeer belangrijk gebleken en ook de samenwerking tussen ICT-bedrijven zelf zorgen voor versteviging van het ecosysteem. Als bedrijven elkaar beter leren kennen, kennen ze ook elkaars vragen en behoeften beter. Het ICT Campus-programma stuurt echt op die samenwerking.

PROGRAMMAMANAGER AAN HET WOORD:

“Er is op alle vlakken ontzettend veel gebeurd. Zo is het aantal arbeidsplaatsen enorm gegroeid, is er een stijging van het aantal start-ups en zijn er meer ICT-vestigingen. Daarbij komt dat het contact tussen het onderwijs en het bedrijfsleven enorm is verbeterd, dat is een hele mooie winst. Tijdens de derde fase is het zaak om de focus nog meer op het unieke karakter van de Regio Foodvalley te leggen en zo meer landelijke bekendheid te krijgen. Het doel is om uiteindelijk ook mondiaal stappen te gaan zetten.”

5.7. GOEDERENOVERSLAGPUNT

Projectnaam:	**Goederenoverslagpunt Barneveld**
Projectleider:	**Jos Bervkens**
Partners:	**Gemeente Barneveld, bedrijfsleven, provincie Gelderland**
Financiële omvang:	**Nog te bepalen**
Looptijd:	**Nog te bepalen**
Status:	**Het project ligt momenteel stil**

IN HET KORT

Regio Foodvalley heeft al langere tijd geen goederenoverslagpunt meer. Eerder was er wel een overslagpunt op station Ede-Wageningen, maar deze is opgeheven omdat het station geen onderdeel meer uitmaakte van een goederentraject. Uit onderzoek is echter gebleken dat er - in het kader van het multimodaal vervoer en duurzaamheid - wel degelijk behoefte is aan een goederenoverslagpunt per spoor. Deze kan een belangrijke functie vervullen voor de import van grondstoffen en de export van agrofood-producten. Op basis van een uitvoerige haalbaarheidsstudie hebben het bedrijfsleven en de gemeente Barneveld de afgelopen jaren gewerkt aan een businessplan voor een locatie op bedrijventerrein Harselaar aan de A1 in Barneveld (TenT-corridor North Sea-Baltic States).

CONCREET

Om tot een gedegen businessplan te komen is de gemeente Barneveld in gesprek gegaan met potentiële investeerder Vink en een projectontwikkelaar. Er zijn afspraken gemaakt en de gemeente kwam tot een intentieovereenkomst met Vink. Het project zou worden gefinancierd door de gemeente Barneveld, Vink en door middel van een subsidie van de Provincie Gelderland. Voor dat laatste geldt dat er volledige offertes moesten zijn van de te maken kosten. Toen ontstonden er echter problemen. De offerte van ProRail voor de totale kosten liet op zich wachten vanwege meerdere gewenste vooronderzoeken. De intentieovereenkomst met Vink liep op 1 juli 2019 af. Er was nog geen rapport of businessplan en Vink heeft aangegeven zich voorlopig terug te trekken en de intentieovereenkomst niet te verlengen. Het bedrijf is absoluut niet tegen een goederenterminal, maar wil niet alsmaar aan het project blijven trekken. Bovendien was er ondertussen een nieuwe projectontwikkelaar betrokken, die enthousiast is over de locatie Barneveld, maar meer tijd nodig heeft om Barneveld goed in kaart te krijgen. Dat betekent dat het project stil ligt.

HOE HEEFT HET PROJECT ONS ECONOMISCH ECOSYSTEEM STERKER GEMAAKT?

Deze vraag is in dit geval lastig te beantwoorden. Wél is duidelijk dat transport duurder en duurder wordt en dat een goederenoverslagpunt wat dat aangaat zeer welkom zou zijn. Er is momenteel wel wat vervoer over water (Wageningen), maar over het spoor loopt niets.

“Veel bedrijven hebben behoefte aan het vervoer van goederen over het spoor”

Jos Bervkens - gemeente

PROJECTLEIDER AAN HET WOORD:

“Er is behoorlijk wat logistiek in de regio en er is ook bulkvervoer voor betoncentrales en mengvoerderbedrijven. Veel bedrijven zitten dan ook te wachten op het vervoer van goederen over het spoor. Het biedt logistiek gezien veel voordelen, het is goedkoper én het is bovendien duurzamer, iets waar de Regio Foodvalley zich ook hard voor maakt. Er is alleen gebleken dat de verschillende partijen meer tijd nodig hebben voor de nodige onderzoeken. Er blijken nogal wat complicerende factoren te zijn, zoals het moeten verplaatsen van elektriciteitsleidingen langs het spoor. De spoorverbinding tussen Amersfoort en Enschede wordt al intensief benut, zodat meer wachtspoor zou moeten worden aangelegd. Ook is er capaciteit voor goederenvervoer verderop bij Wezep een knelpunt. Er moet alleen het één en ander op een rijtje worden gezet en het tempo van de diverse partijen moet op één lijn komen. We zijn nu aan het kijken wat er mogelijk is op de lange termijn.”